

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА РАДА У ВІДНІ.

ДРУГЕ ЗВІДОМЛЕННЯ

: Управи :
курсів учительського семінара

з українською викладавчою мовою
у Відні

за шкільного року 1916/17.

ЗМІСТ:

1. о. Др. Застирець Йосиф: Провідні гадки в справі
конечної реформи наших народних і середніх шкіл
та учительських семінарів.
2. о. Др. З. Й.: Зі споминів про І. Франка (про
його релігійність).
3. Чепига Іван: Українська літературна продукція
на еміграції у Відні (продовжене).
4. Урядова часть — Управи.

ВІДЕНЬ, 1917.

Накладом „Української Культурної Ради“.

Печатня оо. Мехітаристів у Відні, VII.

Друге

ЗВІДОМЛЕННЯ

Управи курсів учительського семінара

з українською викладною мовою

створених на основі розпорядку Вис. п. к. Міністерії Віроісповідань і Просвіти з дня 27. вересня 1914 ч. 2945 і рескриптів Вис. п. к. полішно-австрійської Краєвої Шкільної Ради з дня 27. жовтня 1915 ч. 217/6. II і з дня 4. жовтня 1916 ч. 294/33 II,

у Відні, VIII. пов., вул. Альберта ч. 20

за шкільний рік 1916/17.

◇◇

ЗМІСТ:

1. о. Др. Застирець Йосиф: Провідні гадки в справі коначної реформи наших народніх і середніх шкіл та учительських семінарів.
2. о. Др. З. Й.: Зі споминів про І. Франка (про його релігійність).
3. Чешига Іван: Українська літературна продукція на еміграції у Відні (продовжене).
4. Урядова часть — Управи.

ВІДЕНЬ, 1917.

Накладом „Української Культурної Ради“.

З друкарні оо. Мехітаристів у Відні, VII.

ФРАНЦ ЙОСИФ І.

цїсар і король, помер 21 падолиста 1916.

Сумну ту вість подав управитель молодїжи до відоча та згадав про заслуги цїсаря і те, що за его правлїня почало ся розвивати наше рідне шкільництво.

В окремім шкільнім обходї підніс п. Вітошинський Сильвестер заслуги бл. п. цїсаря в довшій, вччернуючій промові.

В тій самій годинї, коли помер Франц Йосиф І. вступив на престол Его Вел. цїсар і король:

КАРЛО І.,

котрого пізнав наш народ в часі його побуту в Коломиї та в часі всесвітньої війни.

Новому цїсареві і королеві кличемо староримським звичаєм:

„Felicior Augusto, melior Traiano!“

о. Др. Застирець Йосиф.

Провідні гадки в справі конечної реформи наших народніх і середніх шкіл та учительських семинарів.

Вже перед всесвітньою війною підносили різні чинники доконечність скорих реформ виховання й образования. Ми чули найчастіше дискусію про реформу середніх шкіл, творене нових типів гімназій, виліміноване науки грецької мови, а заведене науки французької та англійської мови. Про реформу народніх шкіл і семинарів майже не дискутовано.

Проте всі тямущі та дбаючі про будучину свого народу люди були свідомі того, що образование в сих школах не відповідає новим часам. Найліпшим доказом сього є найстрашніша сучасна всесвітня війна, в котрій співвинною її вибуху є зле вихована і виобразована інтелігенція, отже скажیم виразніше, дотеперішні школи. Побіч сього бачили люди практики, що чоловік з нинішнім середнім образованием не міг собі дати ради в світі та в практичнім житю, або знайшовши ся пр. в Америці ставав подібним до чоловіка, який не вміє совгати ся та на великім леду не може і крока зробити та все падає. Чи так званий мілітаризм, про який в сім часі богато пишеть ся, не мав свого жерела в вихованю і образованию?

Всесвітня війна, як усюди так і в школі, виказує існуючі недостачі, тому шкільництво мусить бути в першій мірі зреформоване.

Позволимо собі для того, хоч обмежені місцем і обставинами, висказати декілька гадок в справі реформи наших народніх і середніх шкіл і то на основі довголітної практики в народній і середній школі, та учительських семинарах.

Детайлі сеї реформи, як розклад предметів та лекційні пляни, буде можна опісля достроїти до головних провідних тез сього виховання і образования.

Наука в усіх сих школах повинна бути скорочена, одномірна для всіх верств населеня і повинна подавати ідейне знане, що приноровлювалоби ся сейчас до практичного житя, яке вимагає нині від нас всесторонности.

Науку треба скоротити. Подумаймо собі, що нині треба дванайцять або тринайцять літ учити ся з похиленою головою, згорбленим хребтом в день і в ночи, щоби стати слухачем висшої школи. Се нагадує давні часи, коли наші батьки мусіли по кільканайцять літ слу-

жити в війську, безвинно відбувати томлячу муштру, хочай найбільші твердині здобувають і 18-літні хлопці-жовніри!

Даймо молодіжи троха більше молодости! Нехай шкільна молодіж більше зазнасть радости в часі своєї весни тільки, скільки тішить ся нею реміснича та сільська молодіж! Тоді її тіло буде сильніше, а нове покоління буде менше короткозоре, менше нервове, менше прибите. Чи не чуємо часто, як старші скаржуть ся, що нераз снять ся їм страшний томлячий сон, як вони здавали „партію“, граматику, промоцію, поправку, матуру і т. д.

Приноровлюймо наше шкільництво в першій мірі до вимог і потреб нашого народа!

Народня школа.

Народня школа повинна бути для всіх дітей і всіх станів одна і та сама. Дитина з міста та села, урядника, селянина і ремісника, має такі самі інтелектуальні здібности, коли є здоровою і коли ми її вміло і доцільно образуємо. Так з сільської як і міської дитини може бути професор університета як і міністер, вожд, посол, поет та ремісник або селянин. Чому маємо сільській дитині давати иншу школу, иншу путь, коли вона може їхати тою самою дорогою? Нехай їде і стремить до благородного співзаводництва, для добра свого народа і народів та для двигнення ідеальної і матеріальної культури! Обоє нехай вчать ся доповнювати себе і свою працю. Питаю, чому має дитина на селі переробляти инший матеріал науки як міська, коли не одна міщанська дитина буде відтак дуже добре управляти землею і на відворіть селянська може стати опісля підприємчивим ремісником, купцем і ин.?

Щоби розвій дитини під інтелектуальним зглядом уодностайнити та підготовити її до народньої школи, а родичам, так селянам як ремісникам (подекуди й урядникам), особливо в часах пільних робіт та серед надзвичайних обставин, які часто стрічають ся, облекшити виховане, а дітям дати добрий нагляд, уважаю за конечну потребу основаня школи фреблівської або системи Montessori-ого. Ходилиби до неї 5 — 6-літні діти, відповідно до їх фізичного розвою. Така однорічна школа булаби великим добродійством для родичів і дітей. Погадаймо собі, кільки в тім віку вчать ся дитина злого та кільки відтак має учитель праці у властивій народній школі діставши як доси ріжнородну дїтвору, яку треба учити примітивних річий в поведеню, через що вислід науки нераз і о рік мусить приізнювати ся.

Жиди мають дуже практичні школи того рода, так звані „хайдери“. Чотиро-, пять-, шість-літні діти вивчать ся там бавлячи ся жидівською біблїю, історїю, письма і привязаня до своєї народности. Через те випереджують вони нашу молодіж під зглядом умового розвою. Народня школа є відтак для такого жидика не новина. Тут лежить і секрет їх свідомости національної приналежности і спільности. Отже фреблівська школа є доконечна і має величезне значіне.

Наука в народній школі повинна тревати три роки і денно по 3 години. Зачинвати її повинно ся в осени, зими і на весні від 9-ої год.

рано, а в літі від 8-ої. Наш клімат е острій, особливо в зимі, коли маємо великі зими і сніги. Вважаю тому дуже шкідним сю обставину, що маленькі діти, котрі потребуєть довшого сну, часу, щоб огріти ся, відповідно убрати ся, а часом і повторити собі лекцію, мусять вже пів до 8-ої год., коли е ще досить темно, а зимно найбільше, спішити до школи. Богато дітей через те простуджуєть ся і хорує. Зате в літі можна починати науку вже від 7-ої години.

В народній школі не повинно ся вчити иншої мови крім рідної. Матеріал науки має бути можливо приурочений до обставин практичного і національного образования дитини. Коли дитина по скінченю народньої школи не буде вміти безпохибно писати, таблички множення й рахункових ділань, легкого обрахованя відсотків, географії і історії рідного краю, очевидно в коротці, загальної географії, частий світа і держав, коли не вийде привязаною до своєї народности, не буде нічого знати про почву землі, не покажуть їй щеплення овочевих дерев, а предовсім підстав релігійного життя (катехизму і біблії), то се знак, що ся школа не сповнила свого завданя.

Дитина повинна в десятиім році життя при нормальних обставинах переходити без вступного іспиту до середньої школи, до гімназії. Вступний іспит абсорбує нерви і здоровле дитини, томить її незвичайно перед чужими учителями, котрих вона вперве бачить, тому повинно ся його усунути. Дитина, нездібна до тих студій, відпаде вже в перших місяцях сама від них. Для молодіжи, котра лишаєть ся на селі або віддаєть ся науці ремесла, повинні повстати трилітні доповняючі курси. Ся наука малаби трівати систематично від жовтня до більше менше зелених свят, отже до мая і відбувати ся пополудни або вечером, щоденно по три години. В літі, підчас жнив та рано, підчас науки ремесла і робіт в газдівстві, не повинно бути науки в тих курсах. Матеріал і предмет науки творилиби: управа рілі, пчільництво, рибацтво, плекане домашнього птаства, кріликів, рахунковість, стиль, природознавство, наука домових виробів, будівництва, будова людського тіла, гігієна, зужитковане відпадків в газдівстві, і инше. Ся наука повинна трівати щонайменше три години денно.

Не хочу тим сказати, що не малиби повстати спеціальні фахові школи ремесла та господарські.

Виділові школи уважаю за непрактичні і невідповідаючі вимогам нового часу.

Середня школа.

Гімназій повинно бути багато. Повинні вони повстати в таких місточках, як Галич, Красне, Старий Самбір, Хирів, Збарж і ин. Сі середні школи повинні бути зреформовані. Вони повинні давати практичне середне образование і можливість переходу до університетських, технічних і висших фахових шкіл. Наука повинна трівати не 8, але 7 літ та давати можливість скороченя військової служби. Весь непотрібний баласт науки, велика скількість чужих або мертвих мов, повинні відпасти з програми сеї школи. За се повинна ся школа давати великий

контингент образованих, ідейних людей. Гіперпродукції урядників і образованого пролетаріату не треба боятися, бо такого не буде. Коли молодіж не знайде собі звання в уряді, то відрухово і цілком нормально буде шукати собі хліба в купецтві, на хуторах, в промислі веденім на ліпшу скалю, в основуваню фабрик і т. д. Тоді будуть усі становиска обсажені вартістними, образованими людьми. Стреміти отже нам до сього, щоби всі горожани осягнули рівномірне образоване в середніх школах!

Образоване в гімназії є нині дуже коштовне. Воно повинно бути дешеве і загально приступне. Шкільна оплата є пр. тепер для наших обставин за висока. Заплатити бідним родичам 50, 80 кор., або в I класі на випадок двійки хочби з одного предмету подвійну оплату, рівняється на найострійшому засудови, бо дитина мусить з тої причини покидати часто раз на все гімназію! Що найбільше повинна бути заведена що конференційна, не більше як 5 кор. виносяча оплата для тих, котрі щонайменше з 3 предметів не роблять поступів. Се побуджувало би молодіж до пильности, а родичі таку оплату могли би зложити. Через те мала би молодіж дальше можливість ходити до гімназії. Знаємо, що великі люди, як пр. Шашкевич, Міцкевич і другі, мали і двійки в науці та проте учащаючи дальше до шкіл, заслужили собі на честь і славу у своїх народів.

Молодіж в усіх школах, а предусім в гімназії повинно лишати ся благородне вспізаводництво до осягнення більших успіхів. Тому привернене льокацій, які тому знесено, щоби школярі богатших і висше ситуованих родичів не сиділи в дальших лавках, визначуване премій, наділюване похвальними грамотами для відзначаючих, або найпильніших учеників, уважаю за дуже пожадану річ, котра піднесе рівень праці нашої молодіжя.

В гімназії як і в усіх школах повинна бути заведена коедукация. Всесвітна війна виказала, що в школі, де вчать ся дівчата, хлопці, а навіть жовніри, не має тої небезпеки, якої наші старі педагогі бояли ся. Вони трівожили ся навіть на гадку, що дівчата можуть ходити до дівочих гімназій! Бояли ся сердегя, що жінки відтак не будуть уміли обіду варити, тимчасом абсолювентки гімназій, котрі вчили ся хемії, фізики і других наук, варять ліпше і ошадніше.

Коли молодіж обох полів вчать ся разом, пізнає себе взаімно, як братя і сестри в родині, виблагороднюють ся. У неї втворюють ся товарискість, якої у нашої суспільности, котра вишла з попередніх шкіл, так дуже мало. Се відбивало ся в наших організаціях, політиці і в суді. Рівномірно однак з сею справою уважаю за відповідну річ, щоби молодіж більше, як се доси було, виховувала ся в часі студій в середній школі по окремих бурсах, інтернатах, пансіонах. Там деть ся більше правильне та сказазби я, спартанське жите, як дома у родичів, де молодіж буває надто розпещена, менше самостійна та де служба порядкує молодіжю книжкя, постіль, чистить одежу і тим убиває у молодіжю замилуване до самостійности та оцінку праці, ту основу солідного чоловіка-горожанина. З такої молодіжю, котра відтак вчить ся в школі, в тій самій лавці з молодіжю другого пола, яка своїм

впливом вигладжує недостачі бурс, які не повинні бути надто чисьельні, з такої молодіжи, яка опісля з нагоди свят, шкільних ферій, прогульок, концертів і т. д. ще більше буде плекати товарискість, а яка знова з нагоди свят і вакацій зазнасть по довшій неприсутности в батьківській хаті любови родичів, рідні і т. д., з такої, кажу, молодіжи мусять вийти ліпша генерація, ліпша обновлена суспільність.

В гімназії не повинна молодіж вчити ся обовязково більше язиків як три: рідної мови, одної клясичної і одної чужої, найбільше в світі уживаної. Годі перетяжувати молодіж і молодість, сю найкращу часть весну-людського життя влучуванем 4, 5, 6 або більше язиків і то вже в низшій гімназії. Про рідну мову доконечну як викладну, надискутовало ся у нас вже досить. Учити ся в гімназії другої славянської мови обовязково не потрібно, бо наша мова займає між ними те становище, що хто нею володіє, той і без науки порозуміє ся з Поляком, Росіянином, Чехом і ин. Се виказала найліпше практика в всесвітній війні.

Що до клясичних мов, то значіне їх полягає в тім, що вони мають давати т. зв. гуманістичне образоване, та що пр. латинська мова уживаєть ся в римо-католицькій церкві, медицині і пр. Що до перкви, то для сеї ціли вистарчить студіюване її підчас богословських студій, де вчить ся пр. арабської, єврейської та арменської мови. Що до медицини або ботаніки, то се маловартна річ в ХХ. віку, бо для медицини вистарчить уживати деяких знаків і скорочень, котрі впровадилоби ся в уживане. В ботаніці при спопуляризованю і цілях науки сего віку уважаю за злишну і непрактичну річ вчити молодіж латинських назв прич. бараболі, бодяка, а хочби і хризантеми. Сї науки мали инші значіня тоді, коли ходило о спопуляризоване їх в часі, коли не було ні українських, ні польських, ні пімецьких гімназій, та коли були лише латинські школи, коли зізнаня сторін в суді виготовлювано по латині, та коли на ярмарках були фактори-меклери, котрі з купуючими панами порозумівали ся по латині. Нині, в добі узагальнення образованя та в часі розвою і демократизації народностей, се смішна річ вчити ся таких дисциплін по латині.

Колі ходить о гуманістичне образоване, яке дає наука латинської мови, зглядно римської культури, то запитаю, що дали вони для культури народів, а спеціально нашого народа? Чи не був се народ, котрий другі народи найбеззглядніше гнобив (*Carthaginem* і т. д. *delendam esse*)? А невілництво? А панщина? Чи провідники німецьких рухів в ХVІ в. т. зв. „Хлопських воен“ не кляли суду, який розвинув ся з римського права та чи не кликали вони затискаючи зуби: „*Die Juristen sind böse Christen*“? Чи не читаємо і нині серед всесвітної війни статі учених мужів і політиків, котрі протирають очі та бачуть, що засади римської політики і такогож мілітаризму, який деякі народи в наслідок того гуманістично-латинського образованя переняли, як пр. „*Si vis pacem para bellum*“, то проклін цілого теперішнього людства! Чи сам хитрун-адвокат і найбільший римський бесідник не признає, що „*Graecia nos doctrina et omni litterarum genere superabat*“ (*Tuscul. disput. Lib. I, cap. 3*)? Чи дала нам латинська зглядно рим-

ська мова взірці літературних творів, драми, науки і ин.? А те, що дала, чи се оригінальне? Ні, мимо сего вчім маленькі 10-літні діти по 8 годян тяжнево в I клясі латинської мови, безліку неправильних форм, ізза римського гуманістичного образования і то в оригіналі! Скажу дальше: Образуймо наш пвіт, нашу молодіж на таких взірцях культури тих Римлян, котрі збанкрутували найганебнійше в світі, бо самі цілу свою могучість і свою національність і державу вложили в гріб так, що нині і мова їх стала мертвою, хоч прим. такі „варвари“ як Перзи та деякі африканські племена того всего не стратили і до нині двигають ся і істнують!

Може хто буде думки, що нам потреба сеї науки до римських студій? На се відповімо, що на тім поли переведено уже найдокладніші студії. Впрочім вольному воля! На се е університети і академії але не середні школи!

Остаточно науку латинської мови можнаби переходово обмежити на V, VI і VII кл. в гімназії, а римських клясиків можнаби читати в добрих перелогах при лектурі рідної мови або при науці історії.

Молодіж повинна в новій, повоенній середній школі, яку не назву гімназією, вчити ся лише одної клясичної мови а се е грецької. Грецька мова се мова філософів, великих письменників — поетів та найбільше ідейних діячів. Грецький нарід дав у ній недосягнені взірці ідейних стремлень для молодіжи. Гнучка і ніжна ся мова надає ся найкраще до язикових студій притім е вона красша і лекша до навчани від латинської мови тому вистарчить до еї науки 2—3 шк. години тяжнево. Яко найкрасший виховуючий елемент має вона превелике значіне і вплив для всіх народів а спеціально для українського, бо вяже ся з розвоєм і культурого так в золотій добі нашої староруської держави як і в добі нашого відродженя.

Щасливою буде молодіж, котра вслухає ся в красу і музику тої мови і перейме ся ідеями старогрецьких класиків!

Котрий з нових язиків і чи евентуально ще й не міжнародний „esperanto“ належить вчити в гімназії, се годі нині рішити. Се викаже вислід всесвітної війни. Котрий нарід займе під зглядом інтернаціональним, ідейним, культурним і купельким найбільше значіне, того мову треба буде вчити ся з практичних зглядів. Науку сеї мови належало би вчити в двох годинах тяжнево (не більше) і один предмет, на мою гадку, науку географії в IV. клясі подавати в тій мові а тоді успіх науки тої мови буде повний.

Науку історії подаєт ся нині в дуже непрактичний спосіб. Питаю, пощо вчити тої сам предмет два рази, в низшій і висшій гімназії? Чи ученик низшої гімназії не зрозуміє римського законодавства або війни з Ганібалем чи Германами? Ми знаємо, що ремісниками і селяни ознакомлюють ся дуже добре зі справами законотатними парламентарної політики, повстанем і розвсем нашої держави і ин. Вистарчить тому зачинати науку історії в українській гімназії в I клясі від основаня старо-української держави а в польській від Мешка I і вести:

сю науку рідної історії в з'язи з всесвітньою через 3 роки аж до найповійших подій. Історію можна буде доповнювати читанем монографій та т. зв. наукою горожанського устрою (Bürgerkunde) в висшій гімназії. В IV. клясі належалоби учити старинну історію гречку в більшій, а римську в меншій обемі. На V. клясу припалаби наука історії штуки в усіх напрямх. В VI. кл. повинно ся учити історії нового, демократичного устрою держави (Bürgerkunde), а в VII. клясі історії філософії.

Так вичерпав би ся предмет науки історії і культури в спосіб одноцільний і практичний та відповідний до вимог культури і часу.

Науку географії належалоби учити так, щоби не творити окремого предмету географії рідного краю, лише вчити сього предмету подібно як науки історії. В висших клясах гімназії належалоби вести науку політичної торговельної географії, комунікацій і астрономічну географію, останню в з'язи з математикою в VII. клясі. Географію повинно вчити ся через цілу гімназію, тижнево по дві години.

Що до инших предметів, то науку рисунків і гімнастики належить учити обовязково в цілій гімназії, першого предмету дворазово в тяжни, кожного разу по дві години. Під наукою гімнастики не хочю розуміти військової муштри, котра вбивала би індивідуальність і нічим иншим не була би лише свого рода мілітаризмом. З гімнастики до сього лише один крок. Навпаки, хочю під гімнастикою розуміти руханку, з образуючими молодіж забавами, прогулькою, любовю до краєвиду де вона відбувалаби ся, плеканем спільноти і характеру.

Науку соматології wraz з гігієною належалоби тоді вчити, заки молодіж має переживати небезпечний час *pubertatis*. Булаби се IV. кляса.

Науки: математику, геометрію, фізику, хемію, мінеральогію, ботаніку і зоологію лишити без важнійших змін, зате цілу увагу треба звертати на практичне їх приноровлюване в житю і на хосен з них для чоловіка.

Бо що за піль осягнемо, пр. з хемії, коли будемо знати формули злук, а коли не будемо знати пр. хемічного складу землі під управу огородовини та збіжа, не будемо знати, як зробити дома мило, консервувати набіл, мясо, овочі і пр.? Богато людей нинішньої школи вчило ся науку електрики, а заложити собі електричні проводи для дзвінка або світла в кімнаті ніяк не вміють.

Яка користь з наука ботаніки, коли будемо знати латинські назви системи Лінé, а не будемо знати ні одного лічначого зіля і т. д.

Що до науки релігії, то ся наука повинна бути основою морального вихованя і повинна подавати ся молодіжи не в схолястичний спосіб і в формі сухого катехизму, але так, щоби релігія була чоловікови ідеалом його моральної вартсести і практичного житя.

Що наука релігії не дає добрих вислідів, сему винні многі обставини а також розклад наука сього предмету. Засадою новоючасної науки е поглядовість (*Anschaunungsunterricht*) і вироблене самостійного думаня у молодіжи. Як дуже хабноу буває тут наука релігії в гімназії ладом середновічним т. е. катехизму, який на довгі питання дає часто відповідь: „так або ні“. За часів Тридент-

ського собора та тоді, коли освіта у широких мас населення стояла дуже низько, надавало ся ширене науки віри катехизмом, т. е. в формі питань і відповідей, дуже добре, але не нині і не в гімназії тимбільше, що ученик учив ся уже в народній школі кілька літ катехизму. Прийшовши до середньої школи, мусить знова 2 літа „кувати“ питання і відповіді. Тут ліпше надав би ся підручник, який би в формі оповіданя подав цілу науку пр. о св. Миропомазаню і ученик здасть справу з сього, лекше і з більшою приємністю як виковуючи кількадесять питань о тій св. Тайні. Найліпше однак відповідала би в I. класі наука поглядова з літургіки, яка є найлекшим предметом в низшій гімназії.

Описати іконостас, церкву, вітвар, подати значіне пісні „святий Боже“, поучити служити до служби Божої при вивченю ученика молитов і тропарів, се найліпше відповідало би світоглядові ученика I. клася, інтересувало би незмірно молодий ум, розбудило би замилуване до обряду. Не належить забувати і сеї обставини, що ледви третина учеників доходить до висшої гімназії, тому і такий предмет подаваний в I. кл. буде дуже важним при наших обставинах. Коли би в I. класі брали кротку літургіку, то в II. класі належало би подати науку віри й етики в обемі катехизму але в формі вище пропонованій. В III. і IV. кл. належало би учити біблійної історії нового і старого завіта при показуваню і обясненю ученикам репродукцій найславніших церковних малярів і других артистів.

В V. кл. належало би в I. півроці учити основніше богослужбних обрядів, трюди і подати розвій літургії при ширшій узглядненю літургічних памятників з римських катакомб. В II. півроці V. кл. і в VI. кл. повинно би подавати ся молодіжи життя святих, їх біографії і зміст їх писем.

При житях святих повинно бути сильно зазначеною їх діяльність, пр. св. Атанасія в наверненю еретиків (Арія), науки еретиків і о скілько причинив ся сей святий до виясненя правдивої науки Церкви, яку оголошено опісля яко догму. В сей спосіб заступило би ся в дуже принадний спосіб науку сухої догматики найтруднішого предмету, котрий давним дивом, як кождий признасть, будить у молодіжи як раз перший сумнів. В VII. класі належало би вчити історії і штуки церкви, котра булаби улекшеною попередною наукою (життя святих), узгляднюючи при тім причини занепаду моральности в деяких добах історії і народів. В II. півроці повинно би обяснювати ся в ексегетичний спосіб кілька уступів з апостольських посланій і з евангелія.

Зі сказаного виходить, що наука в гімназії повинна трівати 7 літ. Се досить до осягненя середнього образования і до підготовленя до університетських студій. Треба стремити до того, щоби чоловік найдалше в 22 ім або 23 році ставав на становиску, де при повнім розвою мігби найбільше і з охотою працювати для народа. При такім складі студій дасть ся се легко осягнути. Не позбавляймо задовгими студіями енергії молодого чоловіка! В школі, в науці усуваймо науковий баласт і ограничуймо теорію. При тій реформі не буде потреба творяти інших типів середньої школи, прим. реальної школи, реаль-

ної реформової школи, ліцеїв і т. д., з котрих перехід до висших шкіл є нині залежний від ріжних іспитів, курсів і т. д.

Ніхто не знає вступаючи пр. до реальної школи — яке він вибере собі зване і до чого матиме замилуване.

Середня школа повинна бути одна для всіх, але добра. Що так не є, бачимо на фреквенції пр. по реальних школах, які в декотрих крях є штучно заповнені, бо до гімназій приймаєть ся обмежене число так, що молодіжи лишаєть ся відтак лише реальна школа.

Наука в середній школі повинна бути з виїмком одного дня в тижни (в середу) дворазова, бо тепер працює молодіж рано багато (5 до 6 годин), а за те має весь пополудневий час до пізна в ночи не рідко на пуге заняте, яке під зглядом педагогії лишає багато до желаня. Рано 3 години науки, пополудни лишень дві, причинилоби ся і до фізичного здоровля молодіжи.

Іспит зрілости уважаю непотрібним. Я зробив його з відзначенем, але до нині незнаю, пощо він здав ся мені і другим товаришам по солідних тількилітних студіях в гімназії, по дворазовій, острій клясифікації в кожній клясі, причім діставало ся свідоцтва і по ще острійших конференційних осудах. Знаю і се, що двох моїх незабутних товаришів (Тяблужинський і Радошевський) в наслідок перепрацьованя і науки по ночах, померли по кількатижневій недузї в маю перед матурою, третій перед останньою „партією“ до матури дістав помішаня і також помер а четвертий „впавши“ при матурі побіг в нападї розстрою нервів на стацію желізницї, де вліз до товарового (зі звірятами) воза!

Ми маємо виховати здорове, не хирляве і не нервове покоління! Саме середня школа дає підклад до сих недуг. Тому не потреба хочби як облекшеного іспиту зрілости, бо іспита доконечні лише для осягненя патента (в заводових школах) на лікаря, священника, судію, учителя, техніка, а ніяк в середній школі, котра не є заводовою школою, де є конференційні, піврічні і річні клясифікації.

Учительські семінарі.

Учительські семінарі потрібують рівнож реформи. Реформа ся повинна стояти в звязи з реформою народніх і середніх шкіл. Учитель народньої школи подає не лише підставну, елементарну науку, він будучи прим. на селі, в малім місточку і т. д. має підготовляти молодіж і до переходу до середньої школи. Тому він повинен бути добре обнакомлений з вимогами сеї школи і не мати меншого образования від образования прим. властителя більшого господарства, який осягне середне образование, що повинно бути загально розповсюднене між всіми горожанами доброї, порядної держави. Він повинен тому скінчити чотири гімназійних кляс з добрим успіхом. Висше подана зреформована середня школа творилаби для него добре підготовлене до учительських семінаріяних студій.

Наука в учительських семінарі повинна обіймати по чотирилітних студіях в гімназії протяг 3 літ. Вона повинна вимагати великої прецизії і солідної роботи. Найперше місце по науці релігії повинна

заняти наука педагогії. Молодіж повинна теоретично і практично під тим зглядом працювати. Через два роки мала би вона прислухувати ся взірцевим лекціям вправних педагогів, відбувати з ними конференції, а в 3-ім році своїх студій повинна сама під проводом учителів переробляти предмет науки в народній школі.

Наука психології дитини і її гігієна повинна бути предметом основної науки на III. році семінаря. Друге місце в тій фаховій школі повинна заняти наука рідної мови, її граматики і літератури з узглядненем творів педагогічного змісту і їх тенденцій. Наука ся повинна розтягати ся на всі 3 роки по 3 години тижнево. На I. році семінаря повинна бути заведена двогодинна в тижні наука управи рілі, садовини і цвітів. В II. році повинно ся вчити плекати домашні звірята і годівлю рыб, яка в нашім краю е так дуже занедбана. На III. році припалаби наука пчільництва і домашнього птаства. Сі науки повинні вести ся дуже совістно, вичерпуючо і практично в тій цілі, щоби учительство могло стати розсадником їх в селах і місточках та втягало до сього молодіж, у котрої розбудилоби замилуване і охоту до сеї праці та переходу до того рода фахових шкіл. В програму сеї школи повинна дальше входити наука математики, фізики, рисунків, співу, музики і ручних жіночих робіт по 2—3 години тижнево через усі три роки. При науці співу-музики повинно класти ся вагу на церковно-народній спів, котрий мавби плекати замилуване до національних чувств і привлаане до обряду. Ті чувства розвинені у нас дуже мало тому в жаднім народі нема тільки відступств на користь сусідних народів, прим.: Маляр, Словаків, Німців, Россіян, Поляків, Болгарів, Румунів, навіть Англіїців, як се на жаль у нас має місце.

Що до науки історії і географії, то історію повинно ся вчити в семінарі в великім обемі через 3 роки, але не чужу, лише історію рідного краю з життя писами важк. діячів. Зате науку географії мало би брати ся в ширшім значіно з узглядненем всіх континентів і країв, очевидно через усі три роки семінарійних студій.

При учительських семінарях повинні бути 3 годинні (в тижні) курси ремісництва, подібні як подекуди введені шкільні рукодільні, в котрих кождий з кандидатів семінаря мусівби обовязково брати участь в науці довільно собі вибраного предмету ремесла. Се має величезне значіне в житю чоловіка, уміти собі самому зладити ріжні предмети, яких щодня потребує. Не диво тому, що члени пануючого дому в Німеччині вчать ся ремесла. Цісар Вільгельм II. скажу для приміру, вшвчив ся токарства.

Іспит зрілости учительського семінаря не повинен розтягати ся так як се нині дієть ся на „horribile dictu“ 18 предметів! Прошу собі подумати, що учениця семінаря або ученик — бідняга має приготувити ся до матури 11-12 предметів!

Іспит сеї повинен називати ся учительський і обіймати отсі предмети: педагогію, рідну мову, рідну історію, математику і господарство. Іспит сеї не повинен опісля повторяти ся в формі кваліфікаційного іспиту або якого небудь иншого. Молодого учителя чи учительку не повинні придавлювати журби та заслонювати їх ідей-

ний світогляд, будити розчароване і ин. Лікар, технік, ремісник, діставши патент до справованя свого звання не підпадають уже вдруге новим іспитам.

Зате ніхто не повинен здавати учительського іспиту (пр. титулом екстерніста або приватиста), що не скінчив правильно учительського семинаря. В противнім випадку будемо мати учителів невідповідних і не підготовлених належито до свого переважного звання.

Вкінци ще одна справа: Треба докінчити реформу правопису. Наше славянське письмо і наша українська правопись є найпрактичніші. Німецьке письмо пр. спричинає у Німців короткозорість, а правопись є дуже трудна до вивченя. Наші букви є округлі, милі для ока, пишуть ся скоро і заступають дві, три або й більше букв польської, німецької, чеської і других правописий пр. букви ч, ш, щ і ин. Зміряймо однак до дальшої реформи і ще більше практичного письма. Зміряймо до такого письма, котре зближилоби нашу правопись до практичного, скороченого письма. Порівняймо лише шкільну правопись, якої у нас *de facto* ніхто не вживає, з правописею, в якій виходять наші часописі: Діло і Укр. Слово, виданя Наукового Товариства Шевченка, письма на Україні, тоді всі згодять ся з моєю гадкою доконечної і сейчасової реформи на тім поли.

В інтересі нашого народа і всего славянства лежить, щоби всі Славяне прийняли нашу, для них найпрактичнішу реформу правописи.

Богато ще инших справ і деталей доконечної реформи нашої школи належалоби обговорити і піднести в такій великій, переломовій, історично переважній хвилі. Не маючи однак до сього нагоди ні більше місця, навіть в сім обмеженім звідомленю, кинув я мої провідні гадки в справі доконечної реформи наших народніх, середніх шкіл і учительських семинарів в гадці, що мене люде доброї волі та патріоти зрозуміють.

Нехай серце людини доброї волі змінить своє положене, коли би воно при вислідах всесвітної війни і тих недостачах, які вона виказала не відчуло, що реформа і то доконечна для нашої школи і славного народа спихуваного на „*seconde place*“ є першорядною і найактуальнішою справою.

Відень, в дни Вознесеня І. Х. 1917.

Зі споминів про бл. п. д-ра Івана Франка

† 29 мая 1916.

Іван Франко великий наш поет, автор „Учителя“, безліку творів, які мають і педагогічне значіне, помер 29 мая 1916 р. тоді, коли попередне наше звідомлене кінчило ся печатати. Не будемо на сїм місци оцінювати незвичайну появу сього працівника. Хочу лишень подати дещо з моїх споминів про него бо на кожного великого діяча-робітника люде ріжно задивляли ся і в дечім нерозуміли. Так прототи разів чув я, що Франко піонер соціалізму, звів нашу молодіж по 70 тих роках манулого віку з дороги національного стремління на інтернаціональні бездорожя і через се застала нас всесвітна війна не підготованих і розбіжних а соціаліста як Кавтський і польські з Narzod-у зігнорovali нас як націю, якіи не прислугує незалежність. Другі вказували на те, що Франко не станув так високо як Шевченко бо уникав товариства наших передових людей і з ніким не жив. Се відбило ся на его творчости. Інші посуджували его о нерелігійність і т. и. Се очевидно скрайні погляди людей, які кидають камінем на, дерево повне овочів, котрого самі не щепили і не плекали.

Мене все вражав закид, що Франко ширить нерелігійність і ніколи не можу погодити ся з гадкою, щоби великий чоловік, діяч або поет, який виріс в нашім народі, міг бути нерелігійний. Наше, найкрасше з поміж усіх народів патріархальне духовенство, ідейні патріоти, виплекали такий честний, добрий народ якого, як тепер переконуємо ся, другого нема між воюючими тепер народами. У нашого чоловіка-жовніря бачимо для того високі чесноти як людяність, жаль мертвяти другого чоловіка, пошану бідної жінки, любов до ворога навіть зрадника, геройство, кріпку як Бескид віру і другі релігійні чесноти.

Мав би Франко бути безбожником? Я про ту справу старах ся поінформувати у самого поета і подаю про се мої спомини те, що я від Франка чув у тій справі.

З Франком познакомив ся я особисто в домі проф. Грушевського, куди я в часі моїх студий над історією часто заходив. Було се 1903 р. по виданю мого Підручника історії укр. літератури, де я пишучи про Франка загадав, що він в молодости служив до Служби Божої. Франко рецензуючи мій підручник поспитав, звідки я взяв сю відомість? Я відповів постови в моїй окремо виданій: „Відповіді Дру Щуратови на критику мого підручника“, що сю відомість взяв я від Огоновського Омеляна, який написав, що Франко „співав“ до Служби Божої.

Я для того був рад, що стрінув ся особисто з Франком. Ми розмавляли тоді про зносини з Україною, про літературу. Про відносини до

проф. Грушевського казав поет: „Ми зі собою не буваємо, я лише приходжу сюди в справі тов. Шевченка“. Проф. Грушевський ввійшовши до робітні перервав нам тоді розмову. З поетом стрічав ся я відтак дуже часто в бібліотеці тов. Шевченка. Поет був для мене дуже чемний. Про релігійні справи якось не говорило ся, хоч я все про сю справу хотів поета поспитати.

Доперва в 1908 р. на вість про тяжку умову недугу поета і параліж рук, коли поет виїхав на лічене до Хорвації, написав я до него до купелів лист, в яким як священик потішав я его під зглядом релігійним висказуючи надію, що Господь Бог поверне ему здоровле. Здаєть ся тоді згадав я, що его слова: „Піде гомін волі“ і пр. з прологу до Мойсея, помістив я на величезнім памитнику св. Володимира, який моїм старанем занесено на високій горі в селі Накваші брідського повіта.

Поет не міг очевидно, як хорий, відписати. За те по своїм повороті до краю поручив він свому синові п. Петрови, мому ученикови, щоби мені відписав. На тій картці з 20 пвітня 1908 пише п. Петро Ф. між иншим: „Простіть що пишу за батька він так хорий, що не може ні писати ні читати. Окрім того лежить в санаторії у Львові де його навіть з родини ніхто не сьміє відвідувати під лікарською загрозою. Дякую Вам в імени батька за Вашу ласкавість та прихильність. В кождім разі хороба незвісно навіть яка, може продовжити ся ще кілька тижнів. Бажаю Вам здоровля“ і т. д.

Вісти про здоровле Франка які, наспівали до Тернополя де я тоді постійно жив, були тривожні.

На св. Ілії, 2 серпня 1908 їхав я через Львів до купелів і постановив при сій нагоді відвідати поета в санаторії. Від свояків дізнав ся я що поет уже дома. Я втішив ся і коло 1-ої год. був я перед домом поета. Він вийшов зі сінний по сходках проти мене. Був босий, мав на собі грубу сорочку поверх камізолю, підперезаний був ременем, якого кінець звисав. Поет пізнав мене і при звитаню ся подав мені руку. Я не мав за що взяти, бо усі пальці обох рук були стиснені параліжом в кулак. Мене се переразило. Він не міг ні дверий відчинити, ні взяти в руки що небудь от хочби їду. Я відчинив двері і ми ввійшли до его робітні. „Як ся маєте пане докторе? Ви здоровші?“ — заговорив я. Поет відповів: „От вернув я з санаторії. Не було спокою. Приходили все мене фотографувати. Гадали, що я варт. Я не дав ся фотографувати: Тепер *Богу дякувати* мені ліпше та *може Бог дасть, та увільнить мені руки*, бо бачите, не маю влади. Ті слова були для мене милою несподіванкою. Поет почав дальше говорити: „Читав я Вашу розвідку про єпископа Білянського. Добре що про те пишете, бо в перкві у нас витворюють ся відносини як перед поділом Польщі, коли єзуїти і василіяне довели світське духовенство до цілковитого занепаду. Доперва Марія Тереса з Йосифом і з Білянським зробили сякий — такий лад.“

Ті слова були для мене ще більшою несподіванкою, бо звіт з моєю розвідкою вийшов ледви кільканайпять днів сему, а поет уже її прочитає. Я відповів, що мій директор гімназії велів звіт сей так скоро

видрукувати, що вечером ледви віддав я другу і першу коректу а через ніч вже друк був готовий. Через се вийшло багато похибок та складач місто змістів на краю поробив заголовки і здеправував роботу. Поет сказав на се, що ходить о річ, тому треба роботу продовжувати. „Як хочете, то я дам вам одну пікаву народну пісню про єпископа Білянського“ — додав Франко. Я подякував. Відтак зійшла бесіда на портрет поета, який висів в его робітні. Франко сказав, що портрет не вірний. Відтак скаржив ся, що не має зносин в Україною і не може писати. Згадав також, що вїздив часто на ферії до якогось священика, де ему було добре. Незвяско того священика я на жаль забув. „Ми всі, вам пане докторе, раді добра зі щирого серця, бо ви наш поет і з народа“ — сказав я.

Я хотів відійти бо гадав, що гостина може тріває за довго. Тоді Франко сказав: Дам Вам щось на памятку, рукопись з „Мойсея“ бо ви мені писали... Я пригадав собі про мій лист і про згадку о памятнику св. Володимира. Поет попровадив мене до шафи в передкімнаті.

Там вдарив він коло замка спараліжованою рукою. Я відчинив. В шафі лежали рукописи поета. З „Мойсея“ неміг нічого знайти. „Дам вам що иншого — і штовхнув рукою в рукописі. Тут возміт!“ Я підняв картку. Була се рукопись стиха: „Весна прийшла, на сяньюму Дунаю“, який і доси у себе переховую і який підчас моєї утечі з початком війни взяв я зі собою, закопував серед арештовань з другими невинними рукописями наших поетів в землю, ховав і про бо о біду не було трудно. Я подякував. Поет відпровадив мене знова аж до фіртки і попрощав ся дуже щиро. Візита ся зробила на мене сильне вражінє. Я тішив ся, що нещастий поет в супереч поголокам, які про него ходили здоров і зі всего здавав собі справу.

За рік чи за два був я знова у Франка. Я привіз поетови фляшку тернопільського питного меду з бажанєм, щоби бодай тепер на старість жите поетови спливало солодко як мід. Франко подякував, просив обіч себе сісти. „От видите почав він — ще руки мої не розв'язали ся“ — і вказав на нещасні свої кулаки, яких не міг отворити. „Диктую часом синові або студентові бо не могу писати. Але маю тепер щось пікавого! Видаю незнану часть Dziad-ів Міцкевича“. Я поспитав: Чи справді, звідки ви пане докторе, таку річ дістали? „Я, відповів поет, дістав в антикварні. Рукопись походить зі св. Юра від каноніка небіщика Лаврівського. Був се образований чоловік. Він мусів дістати сю рукопись від якогось польського емігранта.“ Але — поспитав я — звідки певність, що се твір Міцкевича? — Суть згадки в листах Міцкевича, що він пише дальше „Dziady“ обяснив мені поет. Впрочім ніхто не міг дати такого твору лише першорядний поет, лише Міцкевич. Впрочім най докажуть Поляки, хто є автором тої „Wielk-oї Utrat-y бо такий заголовок має ся рукопись“. — Який зміст сего твору? поспитав я. „Незрозуміле мені, відповів Франко, се, що в тій „Утраті“ папа викливає Польщу“. — Пане докторе, відповів я, се викликанє полягає на правдивім факті. — Я читав, що російське правліне отримало від папи в дипломатичній дорозі осудженє польського повстаня. Відтак мусіло польське духовенство проголошувати се

осуджене з проповідниці. Народ толкував собі так, що папа викликав Поляків. — „Так“? поспитав поет. — А вжеж відповів я і навязуючи до справи духовенства запитав я: Пане докторе, звідки взяло ся у вас певне упереджене до релігії? — „Видите, відповів Франко, то ще зі школи. Може Ви о тім читали.“ Я нагадав собі его оповідання про дрогобицьку школу оо. Василян. Але, пане докторе, сказав я, наше духовенство заслужило ся найбільше для народу. Всі бурси, всі організації, літературу, всі часописі, політику, все те воно хоч само бідне підтримує і розвиває. — „Так — відповів поет — о. Торнський все мене підозривав. Дивую ся дуже, бо він знав мою душу. Я у него як у катехита сповідав ся.“ — Пане докторе, додав я. Се були часи сімдесятих років, коли власти і в духовній семинарії у Львові робили ревізії. Без сумніву, що школи і катехити мали відвічальність. Але чому, пане докторе, в ваших письмах слідна якась нерелігійність? — „*Хто може мене осудити о нерелігійність*“? — відозвав ся поет. — На се я відповів: От сеї весни видрукувала одна радикальна часопись ваше оповідане п. з. „Кожух і фелон“, яке нас священників прикро вразило. — „Я скажу вам таке — відповів поет: *Я священничого життя як і пр. мельникового життя не знаю. Я знаю світогляд і жите селянина. Тому в тім оповіданю дав я вислів тому, що селянин міркує. Але знайте — додав Франко, що я говорив про се з митрополитом Шептицьким. Я нашій суспільности зроблю велику несподіванку під сим оглядом.*“

Сі слова поет сильно зазначив. Я їх так зрозумів і ніхто їх інакше не може толкувати, що поет прирік, що заманіфестує в якийсь спосіб своє привязане до церкви може в якім завіщаню, творі, або сповнюваню релігійних практик.

Не диво тому, що наш митрополит правив богослужене по Франкови у Києві.

Я вртав з тої гостини у поета вельми зворушений. Нагадував я собі тоді численні вірші поета з останньої доби его творчости, котрі він писав до слів і цитатів зі св. Письма, та передмову до другого видання „Мойсея“ де він відповів на працю проф. Яреми про генезу Мойсея коротко: „Прочитайте ту а ту главу зі св. Письма. Я звідам взяв мою тему.“ Мені пригадала ся оборона нашого духовенства, яку виголосив поет на зїзді університетської молодіжи у Львові.

Ні, великий і народний поет, який вийде з нашого народа, не може бути нерелігійним! Він може лише в молодости перебувати релігійну „Sturm- und Drangperiode“! Так думав я вертаючи від него.

Франко був в часі мого побуту в Тернополи один раз гостем нашої тамошної громади, де читав виїмки з „Мойсея“ серед переповненої салі. Я просив поета перед тим заїхати до мене; але він сказав мені опісля, що в хвилі виїзду не отримав ще листа та не переглянув кореспонденції з того дня. В ресторані де ми по відчиті зібрали ся, поета вбярли і розбирали з верхньої одіжи другі люде та син, який ему товаришив. Таксамо не міг він їсти. Его годували як малу дитину. В розмові зі мною хвалив він дуже о. Юрія Квіта за его повість з життя сотрудняка, яка вийшла в „Вістнику“.

Останні літа Франка мали ціху релігійного роздумування. Его вразила опісля смерть сина, відтак приятеля юних днів Мих. Павлика, який помер не відчужений від церкви.

Знаючи світогляд Франка не мав я як священник ніякого „скрупулу“ відкликати ся при кінци 1915 р. до духовенства і нашої світської інтелігенції, щоби підперли мої змаганя в справі наділення поета нагородою Нобля. Редакція „Українського Слова“ оголосила мій зазив. Другі часописи промовчали. Я вислав в тій справі умотивовані письма до Швеції та обговорював справу з віденськими професорами університету, з якими зазнакомив ся я з нагоди моїх ригорозів, з области красних штук й історії Оріенту. Обставини були для наділення Франка сею нагородою дуже користні; українська справа по освободженю Львова стала актуальною. Показало ся також, що навіть російське правліне мусіло поета лишити у Львові в спокою. Комітет „Нобля“ не мав також між поетами відповідного кандидата а творчість Франка як раз надавала ся до его узгляднення. Впливові члени нашої еміграції — приклонники поета — поставили ся до сеї справи обоятно. Деякі дорікали. Я нагадав собі вірш поета повний іронії, в яким представив він сцену, як зійшли ся люди на нараду, щоби звеличати свого заслуженого поета і рішили — его перше убити а відтак поставити для него зі складок памятник!

Смерть поета зробила відтак стараня о сю нагороду Нобля безпредметовими.

Характеристичною е однак новинка, яку поет помістив тоді, в „Українськім Слові“ коли я відкликав ся до суспільности в справі сеї нагороди. Він похвалив діяльність священника в своїм ріднім селі в Нагуєвичах, як щирого народовця!

В падолисті 1915 р. написав я до поета лист. Я висказав жаль, що перед моім виїздом зі Львова 30 серпня 1914 я не застав его у Львові. Жінка небіщика сказала мені тоді, що поет ще не вернув з Криворівної, куди поїхав по своїй пригоді в Підволочиськах. В листі висказав я радість, що поет перебув часи інвазі в здоровлю. Пожелав дальшого здоровля та висказав бажане, щоби він дальші літа свого життя посвятив поезії, котра не старіє ся ніколи і має в супереч усім і великим науковим працям, які в наслідок нових дослідів науки траплять вартість, все першорядне значіне.

На се дістав я під днем 21 падолиста 1915 р. дуже цікавий власноручний лист поета. Поетови „розвязали ся“ в тім часі по раз перший руки і він писав сей лист письмом не округлим лише дуже цікавим, наче друкованим. „Високоповажаний отче Докторе! — писав він. В супереч Вашому твердженю, що я пережив остатній рік у здоровлю, мушу впевнити Вас як троха ліпше поінформований, що я пережив той рік у тяжкій недузі, в якій, так сказати, пережив усі страхи смерти, котра підтяла на довгій час мою фізичну силу й зробила мені навіть ходжене по вулиці майже неможливим. Представте собі жите, при яким дуже часто неможна ні спати, ні лежати, ні сидіти, ні стояти а звичайно ні їсти найбільшої части того, що їдять звичайні люди, навіть хорі, ні пити. На такій діеті я прожив більше

як три чверти року, а отсе тепер помалу приходжу до здоров'я в Приюті для укр. січ. стрільців при ул. Петра Скарги 3 а. Розумієть ся *й за се Богу дякувати* та требаж знати, за що.

Даєте мені раду, аби я не писав нічого крім віршів. Ювілейний Комітет у всій моїй діяльності добачив лише одно „невсипуче перо“ й висловив бажане зібрати для мене стілько, аби я міг дожити віку „не роблячи нічого“, а зібравши невеликий капітал зложив його в „Дійстрі“ з порученем *не виплачувати мені з него нічого* без дозволу тих а тих трьох панів. Адже хто може знати що я маю або можу ще дати своєму народови або може ще й иншим народам — адже дав недавно Полякам незрівняний а невідомий доси твір А. Міцкевича! — Посилаю Вам один автограф із остатніх днів „Мойсел“ віднайшов та передам разом з пачкою инших у бібліотеку Наук. Тов. ім. Шевченка. Шлю Вам надто щире поздоровлене І. Ф.

Лист сей дуже цікавий і чи не одинокий. Бачимо, що Франко „Wielk-у Utrat-у“, мимо критики Поляків уважав до кінця життя за твір Міцкевича. З листу віє також гіркою іронією до суспільности, яка не давала поетови того, чого ему дуже недоставало. Передові люди рідко коли зближали ся до него, звідси виходило незрозуміне поета а з другого боку скарги Франка, як звісна про „собачий обов'язок“.

Сих кілька сторінок з моїх „Споминів“ даю в І. річницю смерті сего великого робітника для пояснення справи.

Нехай молода генерація і наша культурна суспільність вчить ся на судьбі-долі бл. п. Івана Франка, як належить великим нашим духовим провідникам простувати і мостити дорогу і сим облекшувати їх велике завдане і їх труд!

Плакаймо усе що величне і гарне та най ніхто не кидає каміскою на плідну деревину, котру занедбували і не доглядали!

Відень, 29 мая 1917.

о. Др. Застирець Йосиф.

Іван Челига.

Українська літературна продукція на еміграції у Відні.

(За час від мая 1916. до мая 1917.)

- Антонович Володимир**, Проф : Хмельниччина в повістях Сенкевича. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 30. Вел. 8°. Ціна 40 сот.
- Атаманюк Василь**: Як сурми заграли до бою... Поезії. Накладом Волод. Найдана. Відень, 1916. Стор. 58. Мала 8°. Ціна 70 сот.
- Богданович М.**: Білоруське відродження. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 32. Вел. 8°. Ціна 40 сот.
- Бочковський Г.**: Поневолені нації царської імперії. Їх національне відродження та автономічні прямуювання. (До національної справи в Росії. Політична бібліотека під редакцією М. Залізняка. Накладом видавництва. Відень, 1916. Стор. 224. Вел. 8°.
- Фінляндія і фінляндське питання. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 104. Вел. 8°. Ціна К 1.20.
- Будзиновський Вячеслав**: Як Москва нищила Україну. На підставі старих українських пісень зладив... Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 40. Вел. 8°. Ціна 60 сот.
- Гнатюк Володимир**: Національне відродження австро-угорських Українців. 1772—1880 рр. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 66. Вел. 8°. Ціна 80 сот.
- Українська народня словесність. (В справі записів українського етнографічного матеріалу.) Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 48. Вел. 8°. Ціна К 1.—.
- Hruschewskij Mychajlo**: Geschichte der Ukraina von..., o. ö. Professor der Geschichte an der Universität in Lemberg. Teil I. Lemberg, 1916. Verlag des Bundes zur Befreiung der Ukraina. In Kommission für den Buchhandel Wilhelm Frick, Ges. m. b. H in Wien, I. Graben 27. Стор. VIII + 224. 8°.
- Жовилр**. Його обовязки і права. Причини війни. З німецького оригіналу перевели в ред. „Пільної Часописи“ (Військовий Листок Штрефлера) фельф. Іван Кавуля і одн. добр. капраль Роман Прокопович. Відень, 1916. Накладом п. і к. Міністерства війни. Стор. 32. Мала 8°.

- Дорошенко Володимир*: Українство в Росії. Новітні часи. З портретами. Виданне „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 116. Вел. 8°. Ціна К 1.20.
- Donow Dmytro*: Karl XII. Feldzug nach der Ukraine von ... Sonderabdruck aus der „Ukrainischen Rundschau“. Kommissionsverlag von Gerold & Co. in Wien und Karl Kroll in Berlin, S. 14. Wien, 1916. Стор. 31. Вел. 8°.
- Dr. Zastyrez (Josef)*: Das ukrainische Wolhynien und Cholmerland. „Reichspost“, 30. Juli 1915.
- Інформація: Курси укр. учит. семінаря, Wien, VIII. Albertgasse Nr. 18. (Дві картки разом з вписовою картою того семінаря.
- Застирець, о. др. Йос.*: Під стягом гетьмана Дорошенка. Епізод з кримської війни. Євгенія Ольга гербу Сас Жураковська. Українсько-німецька письменниця. Відень, 1916. Стор. 20 + 16. 1 ілюстр. (Відбитка зі звітів). Вел. 8°.
- Заклинський Богдан*: Що треба знати кожному Українцеві? Видання третє з картою України. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 40. Мала 8°.
- Звідун*. (Без місця і дати видання. Відень, 1916?) Стор. 48. Мал. 8°. Зміст: Звідун. Оповідання фельдфебля Мартинюка. Підозріла стежа. Чоловік в рові. Ганделес. Збіглець. Бідні діти. Красавиці. Підкладаючий міни. На всьо диви ся. Гарно одітий пан. Довгоязикі. Десять заповідей для доброго стежівника. 6 ілюстр.
- Звіт Управи гімназійних наукових курсів з укр. викл. мовою у Відні*, III. ул., Радецького ч. 2., за шк. рік 1915/16. Зміст: 1. о. др. Й. Застирець: Під стягом гетьмана Дорошенка — епізод з кримської війни. 2. Урядова часть. — Управи. Відень, 1916. Стор. 52. Вел. 8°.
- Jensen Alfred, Dr.*: Taras Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichtersleben. Druck von Adolf Holzhausen. Wien, 1916. Стор. XVII + 158. Вел. 8°. З портретами.
- Йолтуховський-Скоронис, Олекс.*: Значіне самостійної України для європейської рівноваги. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 16. Вел. 8°. Ціна 20 сот.
- Календар, Буковинський* православний, на звичайний рік 1917. (Річник 44.) Видання тов. „Укр. Бесіда“ в Чернівцях ч. 263—266. Відень 1917. Стор. 212. Мала 8°. 34 ілюстр.
- Календарик* для Українських Січових Стрільців і Жовнярів-Українців. 1917. Видане Українського Жіночого Комітету помочи для ранених у Відні. Відень, 1916. Стор. 136. Мала 8°. Ціна К 1.—.
- Календар* для українських виселенців, селян і жовніврів на звичайний рік 1917. Другий річник. Видання „Українського жіночого кружка“ в таборі Імінд, дол. Австрія. Відень, 1917. Стор. 136. Мала 8°. Ціна 70 сот. з пересилкою.
- Календар* австрійського фльотового товариства 1917. В користь п. і к. уряду воєнної опіки: Відень, 1917. Стор. 38 + календарієм і записник 1—174 с. + 10 кольорових таблиць. Оправлений. З портретом. Мала 16°.

- Кобець О.:** В Тарасову піч. З ілюстр. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 16. Вел. 8°.
— З великих днів. Відень, 1917.
- Календар, підручний,** на рік 1917. зладив Ол. Коренець. Ціна 40 сот. з перес. почт. 50 сот. Стор. 32. Мала 8°.
- Коренець Ол. свящ.:** Молитвенник для жовнівів Українців-Католиків, уложив... Четверте видане. Накладом Української Культурної Ради. З ілюстраціями. Відень, 1916. Стор. 164. Мала 16°.
— Рим а наші перковні постанови з окрема календар. (Накладом „Української Культурної Ради“. Відень, 1916. Стор. 30. Вел. 8°.
- Korenes Alex. P.:** S. sedes apostolica et disciplinae Graeco-catholicorum. Agitur de Calendario. Відень, 1916. Стор. 26. Вел. 8°.
- Кириленко Орест:** Українці в Америці. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 40. Вел. 8°. Ціна 50 сот.
- Книжка для жовнівів австрійско-угорської армії.** Для чесних борців написав Рудольф Перць, справознавець воєнних подій. Відень(?) 1916. Стор. 40. Мала 8°. 5 ілюстр.
- Лозинський М., др.:** Михайло Павлик. Його жите і діяльність. Накладом „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 32. Вел. 8°. Ціна 40 сот.
- Левицький Еуген, др.:** Листи з Півсччини. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 50. Вел. 8°. Ціна 80 сот.
- Lewicky Eugen. Dr., Mitglied des österr. Reichsrates:** Galizien. Informativer Ueberblick über nationale, wirtschaftliche, soziale und kulturelle Zustände des Landes. Von... Verlag des „Bundes zur Befreiung der Ukraine“. Wien, 1916. 40 Seiten. Вел. 8°.
- Ленкий Б.:** Ще не вмерла Україна. Співаник з великих днів. Впорядкував і рисунками прикрасив... Накладом Української Культурної Ради. Відень, 1916. Стор. 64. Вел. 8°.
— Тим, що полягли. 1914—1915. Накладом Української Культурної Ради. Відень, 1916. Стор. 56. Мала 8°.
- Наша пісня.** Видання „Союза визволення України“. (Два виданя) Вецляр, 1916. Стор. 16. з нотами. Мала 8°.
- Наші жовніри.** Уривки з борб австро-угорської армії в світовій війні 1914/15. Український переклад німецького твору виданого і зредагованого полковником Альойзом Вельцем начальником відділу в п. і к. воєнним архіві під управою тайного радника, генерала піхоти Омеляна барона Войновича директора п. і к. воєнного архіву, члена дописувателя пісарської академії наук. Перевела редакція „Пільної Часописи“ (Військовий листок Штрефлера). Накладом п. і к. Міністерства війни. Відень, 1916. Стор. 192. Вел. 8°. 15 ілюстрацій.
- Назарук Осип, др.,** воєнний дописуватель У. Б. У.: Над Золотою Липою, в таборах У. С. С. Бібліотека У. Б. У. ч. 2. Накладом Української Боевої Управи. Відень, 1916. Стор. 104. Мала 8°. З ілюстр. Ціна К 1.—
— Dtto. Друге видане. Відень, 1917. Стор. 104. Мала 8°.

- Пам'яті Івана Франка** (опис життя, діяльності й похорону). Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 94. Вел. 8°. Ціна К 1.—.
- Polschtschak: Polen von der Ostsee bis zum Schwarzen Meer. Von...** Verlag des Bundes zur Befreiung der Ukraina. Wien, 1916. Стор. 36. Вел. 8°.
- Пам'яткова книжка „Союза визволення України“ і календар на 1917 рік**, з 103 ілюстр. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. CIV + 338. Вел. 8°. Ціна К 2.50.
- Підгірлянка Марійка**: Малий Василько. Оповідання. Военна читанка ч. 4. Накладом Українського учительства в Гмінді. Відень, 1917. Стор. 16. Мала 8°. З ілюстр.
- Православний молитвенник** (Одобрений буковинською православною архієпископською Консисториею рішенням з дня 2/15 грудня 1916. р., ч. 2511/II Коштом посла Николая Василька. Відень, 1917. Накладом т-ва „Руська Бесіда“ в Чернівцях. З 2 ілюстр. Стор. 40. Мала 8°.
- Проти засуду національної смерті** — за самостійністю і незалежністю українського народу. Пропамятне письмо української соціал-демократичної партії в Австрії до Соц. Інтернаціоналу. Відень, 1916. Стор. 16. Вел. 8°.
- Dtto., по німецьки. Відень, 1916. Стор. 14. Вел. 8°. (Сконфісковане.)
- Перц Рудольф**: Все для воюючої вітчизни! Пригоди в'язного мандрівника в глибині держави. Правдиві події написав... Полева почта 11. Відень, 1917. Стор. 74. Мала 8°.
- Singalewytsh Wladimir Ritter v. Schilling: Zur Frage der Sonderstellung Galiziens.** Wien. 1917. Стор. 51. 8°.
- Томашівський С., др.**: Церковний бік української справи. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1916. Стор. 20. Мала 8°. Ціна 30 сот.
- Троцький М.**: Литовці. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 20. Вел. 8°. Ціна 50 сот.
- Trotzkij M.: Die national-politische Bewegung von...**, Redakteur der „Ukrainischen Nachrichten“. Verlag des Bundes zur Befreiung der Ukraina. Wien, 1917. 32 Seiten. Мала 8°. Ціна 50 сот.
- Іван Франко**: Земле моя! Военна читанка. ч. 5. Накладом Українського учительства в Гмінді. Відень, 1917. Стор. 16. Мала 16°.
- Іванъ Франко**: Мойсей. Поэма съ предисловіемъ автора. Присмотрѣнный авторомъ переводъ со второго украинскаго изданія П. Дятлова. Изданіе П. Дятлова. „Библиотека Пльняника“. Образци украинской литературы. Серия I. No. 1. Вѣна, 1917. Стор. 88. Мала 16°. З портретом.
- Цегельський Льонгін, др.**: Русь-Україна і Московщина-Росія. Історично-політична розвідка... З картою України. Друге перероблене

видання „Союза визволення України“. Царгород, 1916. Стор. 123 + карта. Мала 8°. Ціна 80 сот.

Чепига Іван: Українська літературна продукція на еміграції у Відні. Накладом „Української культурної Ради“. Відень, 1916. Стор. 34. Мала 8°. Ціна 50 сот.

Чужинці про українську справу. Анкета „Союза визволення України“. Видання „Союза визволення України“. Відень, 1917. Стор. 18. Вел. 8°. Ціна 40 сот.

Часописи:

„*Буковина*“, двотижневник, чч. 1—20, 1916; чч. 1—8, 1917.

„*Пільна Часопись*“ (*Військовий листок Штрефлера*) тижневник, чч. 17—52, 1916; чч. 1—20, 1917.

„*Часопись для підфіцирів*“, двотижневник, чч. 1—17, 1916; чч. 1—10, 1917.

„*Молода Австрія*“ місячник, чч. 1—8, 1916; чч. 1—2, 1917.

„*Вістник Союза визволення України*“, тижневник, чч. 88—132, 1916; чч. 1—152, 1917.

„*Ukrainische Nachrichten*“, тижневник, чч. 81—102, 1916.

„*Ukrainisches Korrespondenzblatt*“, тижневник, чч. 9—43, 1916.

„*Ukrainische Korrespondenz*“, тижневник, чч. 1—20, 1917.

Bisamberg, 8. червня 1917.

Урядова часть.

1. Учительський збір і розділ предметів в шкільнім 1916/1917 році.

Управитель:

- о. *Др. філос. Застирець Йосиф*, ц. к. професор укр. гімназії ім. Франца Йосифа I. в Тернополі в VIII. р., проводив на госпітаціях, госпітац. конфер. в III. курсі, практ. лекціях і реценз. конфер. в IV. курсі, вчив науки польської мови в IV. курсі а науки господарства в III. і IV. курсах; разом 10 год. тижн.

Члени учительського збору:

1. *Вітошинський Сильвестер*, ц. к. професор учит. семінарії в Сокалі в VII. р., заступник голови ц. к. екзамен. комісії для учителів народних шкіл. Учив укр. мови в IV. курсі, іст. на III. і IV. р., геогр. в III. р., вів практ. і реценз. лекції та пригот. конференції в IV. курсі. В II. півр. учив ще спеціальної методики на III. р. і педагогіки в IV. курсі; разом 15 год. тижн.
2. *Гранківський Антін* (vide низше), учив каліграфії.
3. *Дармограй Стефан*, абсолювент техніки в стадії іспитів, помічний заступник учителя, вчив науки рисунків в приготівній класі і I—IV. рр. семінаря; разом 10 год.
4. *Керницький Михайло*, учитель прив. укр. гімназії в Городенці, учив нім. мови в I—IV. рр. (14 год.) і укр. мови в II. курсі; разом 17 год. Господар II. курсу.
5. о. *Коренець Олександр*, ц. к. професор польської гімн. в Тернополі в VIII. р., учив релігії в приготівній класі і в I. курсі та в III. і IV. класі школи вирав, для котрої голосив також екзорти; разом 10 год.
6. *Др. Коцовський Володимир*, директор ц. к. учит. семінаря в Сокалі, вчив науки педагогії в IV. р. до 28. пвітня т. е. до часу покликаня его як надпоручника до військової служби поза Віднем.
7. *Кузьмичева з Турянських Марія*, учит. прив. укр. гімн. в Копичинцях в стадії іспиту, господиня I. курсу, вчила польської мови в II. і III. рр., іст. і геогр. в II. р. та ручних робіт в приготівн. кл. і I—IV. рр.; разом 18 год.

8. *Левицький Віктор*, заступник учителя в ц. к. гімназії в Сокалі, приділений від 1. IV. до научних курсів у Відні, учив в часі до 1 мая укр. мови на I—III. pp., педагогіки на II. і III. pp., польської мови на пригот. і I. курсі; разом 17 год., від 1 мая лише укр. мови в III. курсі (3 год.) де був господарем класи.
9. *Левицький Іван*, іспит. учитель гри на скрипках і співу в семінарі Укр. Пед. Товар. у Львові, вчив співу і гри на скрипці в приготовн. класі і I.—IV. курсах; разом 15 год. тяжн.
10. *о. Патрило Петро*, іспит. заст. учителя гімн. і учитель релігії в виділ. школі в Бережанах, учив науки Богочестія в II.—IV. pp. семінаря, в котрім був екзортатором. Учив також науки сего предмету в I. і II. класах школи вправ; разом 10 год.
11. *Др. Раковський Іван*, ц. к. проф. укр. академічної гімназії у Львові в VIII. р. приділений вис. ц. к. К. Ш. Р. до курсів укр. учит. семінаря від II. півроку до кінця шкільного року, вчив науки педагогіки в II. і III. pp., математики в приготовн. класі і I. р. науки польської мови і природничих наук в приготовній класі; разом 19. год.
12. *Садовська Стефанія*, іспит. учителька приватних укр. шкіл, учила іст. і геогр. в пригот. класі і на II. році; разом 7 год.
13. *Сойка Осип*, ц. к. проф. учит. семінаря в Сокалі в VIII. р., господар IV. курсу, учив науки русунків в приготовн. кл., I.—IV. pp. семінаря, математики в II.—IV. pp. (I. півроку в приготовній класі і I. курсу); разом 11 год.
14. *Утриско Володимир*, абсолювент медицини, учив історії природи в приготовн. класі, соматології в I. р. (I. півроку зоології), ботаніки в II. курсі (I. півроку мінеральогії), ботаніки-систематики в III. році (I. півроку геології), гігієни і іст. природи (повтор.) в IV. курсі; разом 7 год.
Увага: Влов. II. Др. Гринчак Теодор, цісарський медици. радник, голосив в II. півроці в звязи з наукою гігієни для молодіжки приготовної класи і I.—IV. pp. виклади про шкільну гігієну, недуги молодіжки і заразливі слабости.
15. *Др. Цегельський Роман*, ц. к. професор II. гімназії в Чернівцях, вчив в I. півр. науки матем. в приготовній класі, фізики в I.—II. pp., разом 10 год.; в II. півроці фізики в II.—IV. курсах; разом 7 год.
16. *Штень Володимир* (vide низше), вчив науки нім. мови в пригот. класі 3 год., в котрій був і господарем.
17. *Яворська Ольга* (vide низше), вчила укр. мови в приготовній кл., 4 год. тижнево.

Науки французкої мови вчила:

18. *Олесківна Софія* (vide низше), в приготовній класі і I.—IV. pp. семінаря, надобовязково, по 2 год. тижн.

Школа вправ:

1. *Гранківський Антін*, народний учитель в Березівці Великій к. Тернополя, провадив IV. кл. сеї школи, учав каліграфії в усіх класах брав участь в практ. лекції з IV-им, а при кінці II. півр. і з III. р. учит. семинаря разом з реценз. і пригот. конф.
2. *Гібайло Софія*, тимчасова учителька, провадила II. класу, вчила читання і писання в III. кл.; разом 18 год.
3. *Дорундяківна Станислава*, учителька 4. класової школи в Гаях Тернопільських, провадила III. класу, де вчила 5 год. тижнево.
4. *Николайчуківна Катря*, народна учителька в Пнівю к. Надвірної, учила нім. мови в III. кл., читання і писання в III. і IV. кл.
5. *Олесківна Софія*, учителька віділ. школи ім. Т. Шевченка у Львові, учила нім. мови в I.—IV. класах (і французької мови як висше); разом 22 год.
6. *Штень Володимир*, учитель з віділовим іспитом при 4. кл. школі в Калуші, вчив польської мови в I.—IV. кл. (і нім. в пригот. як висше); разом 9. год.
7. *Штеньова Марія*, учителька при 4 кл. школі в Калуші, вчила рисунків в III. кл.; 3 год.
8. *Яворська Ольга*, народна учителька школи ім. о. Маркіяна Шашкевича в Перемишлі, провадила I. класу, вчила науки рисунків, співу, руханки і робіт в II—IV. кл., (і укр. мови в пригот. класі *vide* висше); разом 30 год.
оо. Коренець і Патрило, *vide* висше.

Члени учит. збору, що серед року з різних причин перестали вчити в семінарі:

1. *Кебузинський Йосиф*, отримав сталу посаду учителя гімназії.
2. *Др. Коцовський Володимир*, покликаний до військової служби поза Віднем.
3. *Чепига Іван*, покликаний до війська.

Зі школи вправ відійшли:

5. *Твердохлібівна Анна*, призначена вис. Р. III. К. до шкіл в таборі виселенців для австр. підданих і Волян у Іредіі.
6. *Цюпрак Іван*, котрого вис. ц. к. Р. III. К. покликала на управителя школи в Бірчи.

2. Літопись курсів українського учительського семінаря з приготовною клясою і чотириклясовою школою вправ, остаючих під опікою „Укр. Культурної Ради“, за шкільний рік 1916/17, та важнійші розпорядки Високих ц.к. Властий.

Управа курсів поробила при кінци минулого шкільного року стараня в цілі поширення задач сеї, для будуччини нашого народу переважної школи.

Постановлено іменно згуртувати молодіж, котра виділа по бараках та між чужинцями без рідні, без науки і морального догляду. Рішено також отворити приготовну клясу до семінаря, для тої молодіжи, котра задля браку приписаного віку (15 літ) або студий не могла дальше ходити до шкіл. Управитель поробив також стараня в цілі отвореня інститута-бурси для нещасної молодіжи.

На прошене, внесене через „Укр. Культ. Раду“, надійшло по уділеню доволу на отворене сеї школи в короткій дорозі опісля письмо: Nied.-öst. L.-S.-R. Zl. 294/33 II. Wien, 4. Oktober 1916. An das Präsidium des Ukrainischen Kulturrates in Wien. Der Landeschulrat findet vorbehaltlich der Genehmigung des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht die Lehrbildungsbeschäftigungskurse mit einer Vorbereitungs-klasse und einer Übungsschule mit ukrainischer Unterrichtssprache in Wien für das Schuljahr 1916/17 zu bewilligen, die Bestellung der im vorgelegten Verzeichnis namhaft gemachten Lehrkräfte zu bestätigen und den genannten Kursen die bisherigen Lokalitäten der k. k. Staatsrealschule in Wien, VIII. Albertgasse 18—22, im gleichen Ausmaße wie im Schuljahr 1915/16 bis auf weiteres zur zeitweisen Benützung zuzuweisen. — Für den k. k. Statthalter: Braitenberg.

Бідна молодіж виселена властями в рідної країни в 3/4 частий без родачів і рідні, котрі згнули від куль, звісних подій або епідемій, молодіж, котра прибула в бараків або з Талергофу, зібрала ся до вписів 20. вересня 1916 р. Два дні пізнійше відбуло ся спільне богослужене в нашій церкві св. великомучениці Варвари. Наука почала ся відразу правильна і після шкільних плянів, що правда в скорочених, 40 мінутових, а при декотрих предметах як річних роботах в ще коротших годинах.

Дирктор німецької ц. к. реальної школи п. Ребган, заслужений педагог, визначив іменно для курсів в пополудневій порі для 9 кляс 5 кімнат, в котрих мала наука відбувати ся лише від 2 до 6-10 год., а в суботу лише через дві години від 2—4 ої, щоби служба школи могла опісля вигідно замітати і чистити сі кімнати. Дальше зарядив, щоби сторож не давав крейди для курсів.

Майже уся молодіж, бідна, голодна, прибата горем і душевною депресією була здана на ласку запомогових комітетів. Многим не уділювано підмог, бо „Центральний комітет для усіх утікачів без ріжницї

віри і народности при Zirkusgasse 5,“ складаючий ся головно з галицьких жидів, зажадав від молодіжи дозволу з ц. к. міністерії Внутрішніх справ. Через те, справа тягла ся в нескінченість; молодіж не діставала книжок, одіжи і не користала з інших облекшень.

Серед некористних отже для нас обставин і гороскопів на будучину отворювали ся сі треті з черги курси. Треба було праці вичерпуючої сили і обережности тим більше, що наставали тяжкі часи для проживлення численної молодіжи.

На поживу, якої було брак, мала молодіж годинами вистоювати очевидно тоді, як було защо купити.

На вічну памітку треба сказати, що наколи би не запопадлига діяльність „Укр. Запомогового Комітету“ під проводом панів: президента Романчука, послів: Левицького Льва, Семанки, мітрата о. Жука, віцепрезидента У. К. Р. пана Колесси Олекс. і других наших людей, то молодіж наша булаби страшенно бідувала, бо чужі дбали лише і предовсім про своїх.

Управа довідала ся, що з рамени сеї „Централі“ мали повстати для молодіжи кожної народности окремі захисти, т. зв. „Heim“-а де мали бути окремі свої настоятельки.

По довгих стараннях удало ся, серед ріжних перепон, відраджування зі сторони навіть деяких нерозуміючих ситуації наших людей, примістити зараз з початком шкільного року в двох таких „Heim“-ах аж 28 учениць! Правда не було там все ідеально добре; харч був недостаточний, але молодіж мала приміщене і не потребувала вистоювати по улицях за вуглем, хлібом і закупном прочої поживи, не потребувала окремо собі варити притім діставала постіль, одіжу, пране біля і пр. Дальші старання Запомогов. Укр. Комітету, тов. „Охорони Молодіжи“ і Управи школи, щоби прийнято більше молодіжи і створити окремий укр. відділ з настоятельками-Українками не віднесли успіху. О сім свідчить ось яке характеристичне письмо висше згаданої „Централі“: „Zentralstelle der Fürsorge für Kriegsflüchtlinge, I. Instanz für Wien. Leiter: Gemeinderat Dr. Schwarz-Hiller, Zirkusgasse 5, Z. XVI/43601, Dr. El. MO., Wien, 2. März 1917. Hochwohlg. Herrn Dr. Josef Zastyrz, Wien, Albertg. 18—22. In Erledigung Ihrer Eingabe, Zl. 117, beehre ich mich mitzuteilen, daß das Heim für Mädchen ukrainischer Nationalität bereits in Errichtung ist, die Vollendung desselben jedoch leider infolge der durch den Krieg hervorgerufenen Schwierigkeiten bei der Beschaffung der Einrichtungsgegenstände, der Beheizung und Beleuchtung noch durch einige Zeit verzögert werden dürfte. Gemeinderat і пр. Окремого сего укр. Heim-у не отворила „Централа“ до кінця шк. року, хоч запевнювано наших послів і У. З. К., що речинець отворення назначено на май с. р. Добре стало ся, що з початком року в наслідок засипання Централі безліком письм приміщено побіч кількясот жидівської, італійської і пр. молодіжи бодай і сих 28 учениць!

Щоби помочи молодіжи в случаю недуги, браку мешканя, неостачі одежи, відкликував ся управитель семінаря до своїх знакомих і патріотів-земляків, котрим вислав свої виданя, оставші ся звідомленя і жертвовані Впов. Л. Жураківською примірники: *Gedichte von Olga Sas Żurakowska*, про котру то землячку-своячку Федьковича, жертву війни, поміщено в минулорічнім звідомленю обірку її поетичної діяльності.

„Золоті серця“ (vide низше) зрозуміли вагу сеї справи і своїми жертвами облекшили долю сиріт, недужої і бідної молодіжи якії школа сейчас розділювала наспівші жертви.

Впов. члени збору та управитель відвідували мешканя учениць і старали ся о лучші і здоровші приміщення молодіжи. Управа не дозволяла ученицям мешкати одинцем у чужинців лише по кілька разом. В „Heim-i“ при Fernkorngasse на інтервенцію Управи виділено для наших учениць окремі 3 кімнати. Про один случай намови агентам, щоби учениці старали ся о підмоги в якімсь американським товаристві і особисто зголошували ся повідомлено дотичні власти, а молодіж перестережено.

Молодіж приступала трикратно в році до Найсв. Тайн і брала участь в богослуженнях, які відбували ся в річницї смерті бл. п. Цісаревой Елисавети, з нагоди імянин Е. В. цісаря-короля Карла I. і Е. В. цісаревой і королевої Зити. Підчас поминального Богослуженя за поляглих наших героїв, Укр. Січових Стрільців, та в неділі і свята співала наша молодіж на хорах під управою Впов. учителя п. Івана Левницького.

Хор семінаря виплеканий згаданім п. учителем мав для наших виселенців у Відні велике значіне. Хор брав іменно участь в концертах устроєваних з нагоди свят для наших ранених жовнівів, в свято-ніколаївських вечерицях, в концерті уладженім в честь Ів. Франка, в німецькім концерті, який уряджувала ц. к. реальна школа в III. округі де містили ся наші укр. гімназійні курси, якого хор саме семінар скріплював, в концерті укр. гімп. курсів в честь Шевченка, та в концертах, які урядила віденська Громада в честь Шевченка і приготує в честь Высокопреосв. митрополита, А. гр. Шептицького.

Школа виходила дотично сих обходів з того становиська (побіч очевидного патріотичного), щоби молодіж позбавлену опіки годичів заняти усім, що красне й ідейне, та розбуджувати у неї в тих тяжких часах товариськість, бо тої нашії молодіжи більше потреба. З тої нагоди забавляла ся молодіж досить часто, очевидно в товаристві нашої інтелігенції і під доглядом членів збору.

Старанем і силами укр. учительського семінаря у Відні уряджено в честь Шевченка замітний концерт, котрий відбув ся перед феріями Великодних свят. Так сей концерт, як і минулорічний замітні тим, що впровадили певну реформу в програму й уряджене наших Шевченківських концертів. Минулорічний концерт розпочато пр. Заповітом Шевченка-Степенка, щоби публіку ввести відразу в настрій Шевченкової річницї. В програму тих концертів входили не

продукції чужих композиторів, лиш композиції та пісні наших музиків і лише до слів Шевченка. Школа ся давала нашій публіці все щось нового. Так пр. відспівано сього року вперше Людкевича — Шевченка „Косаря“ на жіночий хор з фортепяном. З поміж інших композиторів чули ми Лисенка, Січинського і дуже симпатичного та на жаль мало у нас опіненого музика й історика музики Топольницького. В програмі було також скрипкове unisono з фортепяном. Деклямації панни Кізюк Олени та діточі випали рівнож гарно. Ориґінально виглядала поява дітий Мамчаківної і Герстяля, котрі вийшли разом пробравши ся за руки на сцену і віддеклямували твори Шевченка по українськи і по німецьки (переклад п. Грицая). З поміж співачок визначили ся: Зацерковна, Музиківна, Марцінківна і Нарожняківна. Супроводили дуже добре панна Галя Левицька, яка посвячує ся окремо музиці і панна Свистунівна Олександра. Управитель семінаря о. Др. Застирець закінчив концерт промовою до молодіжи. Навязав він до відспіваного „Косаря“, що засіяв наш край і бараківні табори могилами та переніс слухачів на могилу Тараса, з якою лучить нас його дух і питомий тон творів великого поета як вислів душі народа. Бесідник поручив молодіжи, щоби вглублювала ся в той окремий тон у творах Шевченка, що визначають ся як пр. в „Москалевій криниці“, благородністю, сказати би, аристокрацією духа та охотою до невиспучої народної праці. Потішаючи молодіж, що живе серед всесвітної війни в недостатках, кінчив управитель семінаря тим, що ся війна дасть нашому народови, а передусім ідейній, охочій до праці молодіжи, коли вийде зі семінаря те, що Пельопонезька війна, найбільше зближена до сучасної війни, дала грецькому народови. Наш народ осягнувши демократичні здобутки, попливе як тодішна Греція на великі міжнародні змагання культури і свободи. Відтак подякував бесідник публіці, представникам п. к. галицької і буковинської Ради шк. Кр., інспекторам д-рам: Янєрови і Симяновичеви та німецьким шкільним представникам (по німецьки). Промову закінчив управитель словами Шевченка, котрі різьбяр вирізав на чудовім бюсті поета: „Встане Україна і на волі помолять ся невольницькі діти“. Треба замітити, що молодіж і гості завдяки школі, мали спромогу оглянути на сім концерті рішучо найкрасше торзо Шевченка, яке саме недавно викінчив наш молодий, талановитий різьбяр п. Михайло Бринський.

Концерт був виконаний по мистецьки і тревав пять чвертий години. (Опівка з „Діла“).

З доходу концерту розділено стскілкадєсять корон між бідну молодіж, на „Червоний Хрест“ та закуплено дещо книжок (про дальший розділ доходу з концерту, який мав і культурні цілі підпомочи: vide низше.

Другий, ориґінальний концерт урядила молодіж з нагоди прогульки. Про сей концерт згадала ось як часопись „Укр. Слово“: Дня 29. мая с. р. поїхала молодіж віденського укр. учительського семінаря в околиці Прешбурґа і підчас сеї прогульки уладила прегарний концерт в староримській амфітеатрі, в Carnuntum з нагоди річ-

ниці смерті Маркіяна Шашкевича і вісімдесятліття видання „Русалки Дністрової“, котра явила ся над Дунаєм. Концерт відбув ся в дуже добре збереженім римськім амфітеатрі, який побудовано 184 р. по Хр. Продукції хору семінарія під дірігентурою учителя Левицького Івана і всі прочі точки програми відбули ся проти т. зв. цісарської льожі, що досі дуже добре заховала ся. Слухачі заняли місця, на яких засідали римські „quattuor viri“, городська управа і другі тодішні урядники. Вид був незвичайний і дуже оригінальний. Про заслуги Шашкевича говорив дуже влучно п. Бабюк Андрій У. С. С., ученик семінарія. П. Музиківна співала сольо: „Цвітка дрібная“. Деклямацію „Вірна і Безвідний“ віддала дуже добре п. Бучко. Управитель семінарія о. др. Застирець закінчив концерт промовою, в котрій зазначив, що сей незвичайний Маркіянів обхід має і символічне значіне, бо означає пробуджене нашої словесности і змагань національних паче на руїнах будівлі староримського амфітеатру, де з волі деспотів лила ся кров мучеників і борців. Вкінці віддавши честь праці і заслугам Маркіяна, заохотив молодіж, будучих учителів, щоби в будучині уряджували часто для молодіжи такі щирі обходи, котрі глибоко вривують ся в пам'ять молодого покоління та розбуджують любов і пошану до свого рідного і всего, що величне, ідейне.

Крім сеї прогульки до „Carnuntum“, куди їхала молодіж парохом оглядаючи прегарні береги Дунаю й історичний недалекий замок в Гайнбург, де відбуло ся в XIII. ст. весіле чеського короля Пшемислава Оттокара з Маргаритою з родини Бабенбергів, сволчкою княгині Гертруди, останньої з роду Бабенбергів, котра вийшла заміж за нашого князя Романа, урядили курси при матеріяльній підмозі „Укр. Запом. Комітету“ прогульку до Hinterbrühl коло чудово положеного Медлінга.

Там на горі в лісі обіч руїн старого лицарського замку помянула молодіж *століттю річницю уродження історика-поета Миколи Костомарова*, члена Кирило-Мегодієвського братства. Про заслуги Костомарова промовив о. др. Застирець. Молодіж відспівала тропар св. Кирила і Методія. Віддеклямовано стих поета: „На добраніч“, в котрім висказані стремління того братства та відчитано его пророцтва з „Книги битія укр. народа“, яка носить слід релігійного пієтизму і славянського романтизму з демократичними ідеями, які пробудили ся по упадку царату.

Управа курсів заохочувала молодіж до *збирання* і *переховування* інтересних памяток, друків і ин. відносячих ся до сеї найбільшої війни, щоби можна їх опісля віддати до наших музеїв.

Щоби молодіжи дати можливість загального образования, завела Управа *науку французької мови*, яку уділяла учителька, панна Олеськівна надобовязково два рази тижнево. З сеї науки користало 30 учен.

Мімо відмовного полагоджування рекурсу Управи до „Städt. Straßenbahndirektion“ в справі признання для нашої молодіжи трамваєвих знижок робила Управа дальші в тій цілі старання, котрі *він-*

чили ся в сім 3. році істнованя курсів повним успіхом. Молодіж заощадила через се над 5 тисячів корон!

Дня 24 лютия зложила Управа зі сеніором п. Вітошинським п. Романчукови Юл., президентови У. К. Р., заслуженому політикови і педагогови, желаня з нагоди его 75-ліття уродин.

До літописи сих курсів належить і се, що фреквенція молодіжи особливо в місяці січні лишала багато до желаня. Був се час дуже острої зими. Молодіж вистоюючи годинами по улицях, щоби дістати вуголь до звареня собі їди, повідморожувала собі руки та з причини простуди занедужувала.

В часі недуги удавала ся наша молодіж о лікарську пораду до Впов. медицинального радника, п. Дра Гринчака Теодора, котрий як наш земляк щиро нею опікував ся. Честь і подяка йому!

Важніші розпорядки високих ц. к. Властей:

Das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht hat mit dem Erlasse vom 4. August 1916, Z. 22921, dem k. k. n.-ö. Landesschulrate eröffnet, dass Zöglinge des dortigen Beschäftigungskurses unter der Voraussetzung, dass sie den Unterricht regelmässig besuchen und bereits vor dem Verlassen ihres ständigen Wohnortes Zöglinge galizischer Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalten waren, zur Ablegung von Jahres- und Reifeprüfungen vor der auf Grund des Ministerialerlasses vom 10. April 1916, Z. 4326, in Wien errichteten Prüfungskommission ausnahmsweise auch trotz des Mangels der erforderlichen Alters- und Studiennachweise zugelassen werden können. Im Falle eines günstigen Prüfungsergebnisses dürfen ihnen jedoch die staatsgültigen Zeugnisse erst nach Beibringung der erforderlichen Dokumente ausgefolgt werden. Vorläufig hätten solche Zöglinge bloss entsprechende Bescheinigungen über die abgelegte Prüfung zu erhalten. Hievon wird die Leitung in Erledigung ihrer unmittelbar beim k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht eingebrachten Eingabe vom 22. Juni 1916 unter Rückschluss der mitfolgenden Beilagen in Kenntnis gesetzt. (K. k. n.-ö. L.-S.-R., Z. 2459/19 II. Wien, 22. August 1916.) (Підпис нечяткий.)

K. k. n.-ö. L.-S.-R., Z. 2936/3 II. Wien, 12. Dez. 1916.

Das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht hat mit Erlass vom 8. November 1916, Z. 30699, nachstehendes anher eröffnet. Mit Rücksicht auf die Bestimmungen des § 41 R.-V.-G. und des § 90 des Organisationsstatutes für die Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalten Galiziens haben sich Personen, die eine öffentliche oder eine mit dem Oeffentlichkeitsrechte ausgestattete Privat-Lehrer- oder Lehrerinnenbildungsanstalt nicht besucht haben und das Reifezeugnis für Volksschulen erwerben wollen, der Reifeprüfung an einer staatlichen Lehrer- oder Lehrerinnenbildungsanstalt zu unterziehen. Solche Personen können daher vor der in Wien lediglich für ehemalige Zöglinge galizischer Lehrer-

und Lehrerinnenbildungsanstalten errichteten Prüfungskommission zur Ablegung der Reifeprüfung nicht zugelassen werden und es muss ihnen überlassen werden, sich dieser Prüfung an einer Lehrer- oder Lehrerinnenbildungsanstalt Galiziens zu unterziehen. Die beantragten Gesuche samt Beilagen folgen im Anschlusse zur weiteren entsprechenden Veranlassung zurück. — Für den k. k. Statthalter: (Підпис нечиткий.)

В наслідок останнього розпорядку не могли здавати матури ті ученики, котрі ходили до наших приватних семинарів у Львові, Коломиї і на Буковині, де з причини рос. інвазії не був ні один учит. семинар отворений. По довгих стараннях Управи, численних меморіялах і авдієнції Президії Укр. К. Р. у п. міністра Гуссарєка і по інтервенції в часі зібрання ся парламенту, зістали ученики (ці) IV. курсу допущені до матури.

Розпорядком Президії п. к. Р. ш. к. Бяла, 16. XII. 1916, Ч. 264/Pr. поручено поучувати молодіж IV. курсу на годинах науки гігієни в полових справах в злуці з пересторогою перед небеспекою туберкулів і алькоголю.

Президія вис. п. к. Р. ш. К. з 16. XII. 1916, Ч. 285 подає до відома Найвисшу постанову в справі двірської жалоби по бл. п. Е. В. пісарєви-королеви Франц-Йосифови І., котрай помер 21. падолиста 1916.

Ц. к. краєва шк. Рада в Бялій обіжником з 8 січня 1917, Ч. 11502/III, приказує запасовий шпагат з конопель віддати на військові ціли.

Обіжник п. к. краєвої шк. Ради в Бялій з 3. лютня 1917, Ч. 678/III, подає до відома, що стемплєві належитости виносять: 1. від шк. свідоцтв 50 с., 2. зрілости і кваліфік. патентів по 3 К., 3. від подань до властей і урядів по 3 К., наколи платило ся перед тим більше або менше від 2 К. тоді має ся платити двократну належитість від дотеперішньої, 4. Залучники по 50 с. від аркуша, 5. Ду-плікати урядових свідоцтв по 2 К.

Ц. к. Р. ш. К. в Бялій рескр. з 14. II. 1917, Ч. 1550/IV. уділила проф. акад. гімназії у Львові п. др. Іванови Раковському відпустку до кінця шк. року для навчання природних наук в курсах укр. учит. семинаря у Відні.

Обіжником п. к. Р. ш. к. в Бялій з 26. II. 1917 повідомлено, що рескр. п. к. міністерії В. і Пр. з 15. II. 1917, Ч. 4277 признано право однорічної служби уродженням 1899 р. обовязаним до служби в заг. ополченю і допускає ся їх до доповняючого іспиту.

Обіжн. п. к. Р. ш. К. в Бялій з 13. III. 1917, Ч. 5341/IV., згл. рескр. Міністр. краєвої оборони з 10. II. 1917. Abt. II. W. Nr. 1511, дозволено жовнірям однор. добровольцям, яко ученикам в часі їх відпустки в цілях студій носити цивільні убрания.

Обіжн. п. к. Р. шк. к. з 27. III. 1917, Ч. 2200/IV. подає до відома розпор. в справі почислення літ служби до осягнення висшої платні суч-

лентів і асистентів, котрі з причини війни не могли зложити кваліф. іспитів. Дійстним учителям вчисляє ся військова служба часу суплентського і асистента до п'ятилітніх додатків.

Ц. к. Міністерія В. і Пр. рескр. з 24. II. 1917, Ч. 2745 зарядила, що Черногорці з зайятих областей, Серби і молодіж російської народности можуть бути допущені до студий лише в німецьких заведеннях в чистонім. околицях і в польських школах в чистопольських околицях. Російські піддані польської народности можуть бути допущені до всіх заведень, чужинші італійської народности до всіх заведень в виключеном заведень з італ. викладною мовою.

Обіжник Президії ц. к. Р. ш. к. в Бялій з 10. II. 1917, Ч. 22, рч. оголошує рескрипт ц. к. Міністр. В. і Пр. з 20. I. 1917, Ч. 41,029/1916, на основі котрого можна отримати зачет до 3000 К. на справлене знищених або зрабованих движимостей хотяби місце службове просячого було еще під інвазією.

Президія ц. к. Р. Ш. К. в Бялій з дня 2. VI. 1917, Ч. 145. Рг. подає до відома облекшення для урядників і державних учителів в справі підписання VI. военной пожички.

В справі дозволу здавати річні іспити і матури, установленя осібної ц. к. іспитової комісії відносила ся заслужена „Укр. Культ. Рада“ кількокрлатно до високих Властей та хв. Президія була в тій справі на авдіенції у міністрів п. Гуссарека і п. Цвікліньского. В тій справі виголовила Управа 7 меморіялів і робила у властей окремі стараня.

Завдяки тим змаганям президії „Культ. Ради“, других послів і Управи надійшов рескрипт ц. к. Міністерії Вір. і Просвіти з дня 23. червня 1917, ч. 15524, який установив окрему секцію при сих курсах, як ц. к. іспитову Комісією окремо для Галичан а осібно для буковинців-учеників до переведеня іспиту зрілости і річних іспитів навіть для тих учеників, які минулого шк. року не здавали іспитів.

Письм і інформацій-листів виголовила Управа велике число, бо вислала їх 1269!

Письм урядових виставлено 214. Всіх госпітальїх лекцій перевів управитель разом 87.

Молодіж поводила ся в школі і поза школою гідно і з честю для свого народа. Дисциплінарних справ не було в протягу року ні одной!

Вислід іспитів незвичайно користний vide: нааше.

Шкільний рік закінчено 23. липня благодарственным Богослуженем в церкві св. Варвари. Роздане свідоцтв наступило в серпни.

3. Добродії молодіжи.

Українська Культурна Рада“ й „Укр. заповоговий Комітет“ були найбільшими добродіями нашої школи. Особлива подяка належить ся Впов. П. П.: Романчукови Юліянови віцепрез. державної Ради, послови-професорови др. Колесі Олександрови віцепрез. У. К. Р., радникови-послови Левицькому Львови, о. мітратови др. Жукови Йос., послови Семаці, радникови Чернявському і всім другим членам сих комітетів, котрі докладали всяких старань, щоби облекшати тяжке матеріальне положене молодіжи.

Коли в минулім році згадані комітети видали за 10 місяців підмог на житя, одержу, ліки і ин. 23 363 К. то сего року виплачено над 63. тисяч корон. Честь і подяка згаданим добродіям, бо без сих підмог молодіж не була би в можности ні студії продовжати ні перебувати у Відні!

4. Наукові прибори.

Прибори до науки позичала управа з кабінетів ц. к. реальної школи. Завідателям сих кабінетів складає управа ширу подяку.

Що до книжок і музикалів, то Управа закупила на пропозицію членів збору о. проф. Патрила і Левицького Івана нот і книжочок до співу за 32 К. Скрипки уживала молодіж ті, котрі закуплено минулого року.

Управитель виписывав молодіжи кожної суботи отсі твори нашого письменства: Руську письменність, твори Тобилевича, повісти: Чорна Рада, Люборадські, Соняшний промінь, Над Чорним морем, Захар Беркут, Батьківщина, Дворянське гніздяще, твори Шекспіра в переводі Куліша, Перед бурею, Ясні зорі, Лис Микита і ин.

З німецьких книжок закуплено деякі драматичні твори Лессінга, Шіллера і Ullstein-Bücher, Eine Sammlung zeitgenössischer Romane, Berlin und Wien. Управитель позичав багато книжок зі своєї книжницї.

Що до шкільних книжок, то молодіжи виписывано книжки, які закуплено минулого року з підмоги уділеної Укр. Культ. Радою. Від початку шкільного року робила управа безнастанно стараня, щоби „Централа, Zirkusgasse 5“ обділила молодіж книжками. По довгих старанях отримала Управа 11. мая 1917 р.: 30 прим. Барвінського Б. Оповіданя з рідної історії, 15 пр. історії Закшевського-Барвінського Ол., II. том, таксамо III. том. 10 пр. Крушельницького читанки I., 10 прим. II. тому, 10 для III. кляси, 30 прим. Методичної укр. граматики, 30 прим. польської граматики Малецького Ант. і 14 примірників: Wypisy polskie, том II. З творів красного письменства прочитала молодіж виписываних еї зі школи за реверсами загалом 693 томів.

Науку рисунків і ручних робіт ведено вправно і з добрим вислідом. Управитель госпітував лекції сих наук 17 разів.

5. Клубок самообразовання молодіжи.

Ініціатором клубка був п. Левицький Віктор. Управа школи і її учит. збір підпомогли его змагане. Клубок мав свій виділ (головою була уч. Кіперівна). Цілею клубка було: Здобуте більшого знання, привчене членів, будучих учителів, до научної праці і взаємної помочі в тім згляді, звиджуване музеїв і театру.

Сходини відбували ся в неділі і свята по богослуженю в кімнатах „Жіночого Комітету“ при Langeg. 5. Всі сходини відбули ся під проводом п. Левіцького і в присутности других членів збору як п. Садовської, д-ра Цегельського і управителя школи. На сходинах читали: Бучківна Е. про Метерлінка, Вітошинський Володимир про Гамлета, Кіперівна С. про Шевченка як маляря, Хахулівна і Кіперівна обговорили поему: „До живих і мертвих“, а Бучківна „Кавказ“.

Ініціатор „Клубка“, п. Левицький мав 2 відчити на тему: Перегляд старшої доби укр. літератури, а п-а Садовська: „Про архитектуру“. По сих відчитих відбували ся оживлені, інтересні дискусії. Дальші виклади зголосили: Сидорик Ольга, Коропась Стефанія і Бабюк Андрій У. С. С.

В „Клубку“ уділювала п-а Садовська лекції німецької мови. На них читано по німецьки твори Короленка і ин.; зі складок предплачував „клубок“ журнал: Шляхи. Клубок дав ініціативу до устроєня св. Николаївських вечерниць.

6. Доповненє образованя.

Школа клала велику вагу на звиджуване музеїв і вироблене естетичного смаку у молодіжи, котра через се скористала дуже богато. Під проводом учительки п-и Садовської звиділа молодіж Історичний надв. музей, де молодіж зацікавила ся египетськими памятниками, пізними виробами XVI—XVIII. віку, образами Тіціана, Рафаеля (Мадонна в зелени), П. Веронезе, Гвіда Рені (Марія молять ся до спячого дитяти Ісуса), Рубенса (св. Амврозій), Рембрандта, Bruyhel-а, Ruisdel-а і німецькими як Діпером і ин.

Дальше звиділа молодіж під проводом п-и Садовської ботанічний город, музей для консервовань жидівських памяток і ин.

Під проводом управителя звиділа молодіж Австрійський музей (старогрецькі вази, китайську порцеляну, француські, німецькі виробы, порцелянову кімнату Марії Тереси, статуетку невольника-козака). Управитель обяснив молодіжи будівлі Burg-у, памятники: архикнязя Кароля, князя Евгена Сабавдського, Марії Тереси, Гетого і Шіллера. Молодіж оглянула під его проводом галерію образів і скульптури в п. к. академії (образи Мурілля, прегарний портрет Канови, роботи знаного з житєпися Шевченка маляря Лямпіого) і надворний природничий музей з викопалинами мікенської доби, викопними звірятами і ин.

Взвязи з наукою господарства звиділа молодіж під пров. п. Утри-ска і управителя огорода Ротшільда з чудовими тропічними рослинами

і овочевими деревами. Молодіж зацікавлена плеканем дерев і цвітів повторяла: „Як вернемо домів, то будемо в той спосіб плекати дерева і цвіти!“

Під проводом п. д-ра Цегельського, п. Утриска і управителя звіділа молодіж „Угані-ю“ з приладами до астрономії, а вечером 4 липня оглянула фази затьми місяця.

Пан Дармограф, учитель рисунків показав молодіжи архітектоніку парламенту, готипських будівель і пр.

Управитель виголосив для молодіжи відчит про памятники штуки у Відні і про образ Леонарда да Вінчі: Тайна вечера.

Підчас прогульки до Carpaintum оглянула молодіж прегарний музей в Deutsch-Altenburg з цінними викопалинами з римських часів. Крім многих статуї, побачила молодіж в сїм музею такі річи, як добути з гробів окраси і волосе-фризуру римлянок, бохонці римського хліба, перстені, теми, одяг жовнірів з останками полотна, ниток і ин.

Підчас прогулок до Віденьського ліса і до Mödling—Hinterbrühl оглянула молодіж частину Альп, з руїнами замків, новими місточками, обстановою пісарської резиденції в Ляксенбург, культурою лісів, доріг і ин.

Щоби розбудити у молодіжи заінтересоване нашою укр. штукою постарала ся Управа мимо великих трудностей о виставлене в школі в часі концерту Шевченка найкрасшого погрудя-торза Тараса, яке саме тоді викінчив наш талановитий мистець п. Бриньський Михайло.

Управа старала ся в інтендантурі п. к. надв. театрив о карти вступу для молодіжи, а коли інтендантура відмовила, тоді Управа закупила і роздала молодіжи 34 білетів на представлення до опери. Учениці(ки) були по раз перший в театрі.

Велике число концертів і патріотичних обходів, які ся школа уряджувала мали також за ціль доповняти образоване. Концерти в честь Шевченка точно в его річницю смерти, оригінальний в честь Шапкевича в римськїм амфітеатрі, поминки сотної річницї уродин Миколи Костомарова з імпровізованим засіданем Кирило-Методіївського брацтва в урочищу коло Медлінгу зробили на молодіж величезне вражїне. Саме хор семинаря брав визначну участь в концерті в честь Франка, який уряджено з початком шкільного року, в концерті громади в честь Шевченка, в концерті гімназийних укр. курсів і в концерті п. к. реальної школи при Radetzkystrasse, в концертах для наших ранених жовнірів, в усіх патріот. Богослуженях (пр. поминальних за стрільців) та приготовив ся з виступом на привитане Високопреосвященого Митрополита і пр.

Всім тим виступам надавала Управа школи характер вихованя, плеканя товарискости, культурного уложеня й ідейного світогляду, щоби та молодіж, будучі учителі народа, понесли їх відтак і засадили в рідньому краю.

7. Тілесний розвій молодіжи.

Руханка була обов'язковим предметом науки і відбувала ся часто в подвір'ю ц. к. реальної школи і на прогуляках. Більших прогулок поза Відень уряджено 8, з того 3 для школи вправ. Підчас ферій будуть для молодіжи уряджені прогульки кожного четверга, щоби при тім мала школа дальше евіденцію про жите-буте та опіку молодіжи і підчас ферій. Управа школи заохочувала молодіж до частих купелів і платила бідній молодіжи карта вступу на т. зв. Іен-зегайфель, купелі Дунаєві і совішні.

Про шкільну гігієну виголосив абсолювент медицинського виділу і учитель п. Утриско для усеї молодіжи кілька дуже добрих відчитів.

Пан радник медип. Др. Гринчак Теодор, практикуючий лікар у Відні, наш земляк, упрошений Управою, виголосив також відчити для молодіжи про гігієну, поживу, недуги та спеціальний про нові методи запобігаючі проти звапнення аорти. Молодіж слухала сі виклади з незвичайним зацікавленем. Достойному, заслуженому лікареві-землякови честь за се і щира подяка!

У Відні не занепадала молодіж на пошесні недуги, які ширили ся по бараках, де так багато остане могил нашої дїтвори. Коли одна семинаристка виїхала зі сестрою гімназисткою з нагоди свят до Імнду, тоді занепадала на червінку, а сестра гімназистка померла. Се ще один доказ більше, що згадана в хроніці акція згуртувати молодіж в семінарі і видерти її з бараків мала народно-гуманітарну ціль.

8. Комітет охорони молодіжи.

Комітет сей повстав, що правда пізно, бо при кінци 1916 р., але зробив для нашої молодіжи багато добра. Головою его був о. мітрат др. Жук Йосиф. Головою жіночої секції була Впов. Пані Цегельська, жена п. дра Цегельського, члена збору. Членами секції був управитель семинарія і учительки: п. п. Яворська, Олесківна і Кузьмичева. Секція урядила св. Вечір для 80 учениць(ів). Підчас вечері промовив управитель, о. др. Застирець, порівнюючи долю бідної молодіжи до гніздечка ластівки, яке заняв ворог-воробець, але яка зі щасливим новим верем'ям верне на давне своє рідне гніздо до вітчизни, де єї привитають і добрі батьки-люде приголублять під тою стріхою, котра буде для неї втіхою. Комітет урядив Великодні Свята зі свяченим для 40 учениць в льокалі нанятім Урядом парохіяльним, коло церкви св. Варвари. Комітет сей закупив тепле убрание для 10 учен. та придбав 1 плащ і біле для 1 ученика. Він дбав про лікарську пораду для учениць і інтервеніовав в справі підмог в „Централі“. З поза членів секції заслужили ся для Комітету: о. мітрат др. Жук, госол Левицький Лев і проф. Др. Цегельський.

Пан презид. буков. укр. посольського клубу Няк. Василько зложив для Комітету княжу жертву 1000 К.

9. Золоті серця.

Наш укр. народ має чудно-гарну душу подібну до нових Греків мепенасів, яка обявляє ся між иншим великою жертволюбивістю. Ту чесноту, яку подивляють у нас чужинці впоїли любим нашим патріотам-землякам церков, пресумна історія народу і тужна природа української землі.

Золоті серця наших громадян двигають і розвивають наші інституції, як колись церковні братства, остої народности, так тепер творять приватні школи, живлять по бурсах бідну молодіж, основувають захисти для сиріт та академічні доми.

Управитель вислав знакомим і патріотам свої розвідки як: Під стягом гетьмана Дорошенка, Про укр.-нім. поетку Ольгу Жураківську, оставші ся звідомлення семинаря і *Gedichte von Olga Żurakowska*, які жертвовала благородна мати поетки.

Знакомі і патріоти прислали відтак жертви на молодіж, котрі управа безпроводочно розділювала між сироти, недужі та бідні учениці(ки). Ось спис тих добродіїв „Золотих сердець“, що обтерли слези та розвеселивали нещасні діти нашого народа (в скобках більші жертви). Священики: Бачинський Михайло, Білецький Николай, Бірепський Іван, Білинський Стефан, Бойко Григорій, Еліяшевський В., о. др. Ерми К., зі спадку бл. п. о. Небиловця Василя надіслала пані Бохенська Марія (20 К.), „щоби помянути о. дателя“, Ничай Стефан, Панасевич Дмитро, Курманович Лев, Омелянський Евген, Рибчак Григ., Солтикевич Орест, Трохимчук Михайло (15 К.), Шумило Михайло. З инших станів: Др. Бачинський Гіляр (30 К.), Бохенська Е., Варивода Юлій, Головчук Михайло, Др. Грінчак Т., др. Грушкевич Ярослав, Жураківська Людміля, Кваснюк Розалія збірку (105 К.) в дни похорону товаришки, др. Кунцев І., Куниківна Казіміра, Ліськевич Мих., Ліщанський Іван, Лебедович Наталя, Мартинюк Б., др. Олесницький Евген, др. Озаркевич Льонгін, Сінькевич Ірина, Сендзікова Анна, др. Соневіцький Т., Хомицький Йосиф, Яворський Василь, Яворський Вінкентій з Сараева (30 К.), Юрчикова Езгенія, Твердохлїбівна Анна збірку в Просвіті (20 К.), Туркевичівна, учениця семинаря 10 К.

Військові: Алексієвич Юрій (20 К.), др. Бурачинський Т., Бучак Андрій, др. Геринович Володимир, Дронюк Ів., Кіричинський Мих. (150 К.), Мапуський Волод. (15 К.), Перч Тома (20 К.), Сліпий Родіон, Шурак Тямотей. Зі збору учителів: Вітошинський Сильвестер, др. Застирепь Йосиф, др. Коповський Волод. (кількокрратно по 7·80 К.), Сойка Йосиф (кількокрратно по 5 К.).

З концерту Шевченка і з добровільних жертв 125 К., з вписових карт (5·60 К.). Разом зібрано і розділено між 73 учен. 718 К. Закуплено також одну пару черевиків і один плащ, які роздано молодіжи.

Щира Вам, золоті серця, подяка!

10. Жертви на добродійні цілі.

Бідувала молодіж таї збір жив серед нечуваної дорожні в не-достатках. Проте не забували й вони про потреби вітчизни. Молодіж І. року вислала на захист ім. митрополита для сиріт 2:20 К. З на-годи концерту вислав Збір 25 К. на Червоний Хрест. Одному пись-менникови 20 К. Один артист отримав 15 К. На народні стипендії вислала Управа п. Пулюєви до Праги 3 К. З розпродажі кокардок, які учениця Малішевська з товаришками підчас концерту збрала, ви-слано Управі школи ім. Б. Грінченка у Львові на основане виділової школи 7 К., Управі школи ім. Шашкевича у Львові на основане ви-ділової школи рівнож 7 К., для нещасної дівчорі виселенців з Волиня вислано до бараків в Нідеральм (Гредіг) за 7 К. зшитків і олівців на початок до науки. На се наспіло ось яке щире письмо:

„Дорогі! Велике Спасибі Вам, наші дорогі старші Сестри і Брати, за Ваш щирий дар і привіт, про який ми нині розвідали ся з нагоди свята батька Тараса! Отсе й ми вельми щиро здоровимо Вас, а сер-дечний Ваш дар з дякую завсїгда позістане в нашій памяти.

Заявляємо Вам: Ми тут між горами ще й за дротами по раз перший побачили та відчули сонце народної свідомости. Порфіро Корчевский, Ксенька Паничевна. Ми ті, що в лютім с. р. ані одної букви не вмїли ні читати ні писати. Нідеральм, 23. чер-вня 1917.“

Зібрані давнїше на щадничу книжочку 6:20 К. на памятник Ів. Франка вислала Управа до Кредитового Союзу у Львові на пор-трет-монумент, який творить великий наш маляр п. Труш Іван.

11. Спис учеників(ниць) і вислїд клясифікації з днем 11. серпня.

А. Школа вправ.

Скороченя: р. к. — римо-католи. І. — перша кляса; дд. — дуже добрий поступ.

- I. Кляса:** 1. Алиськевич Александер Любомир, І. 2. Боднар Мирослав виступив. 3. Гарматій Софія, І. дд. 4. Дашкевич Мирослав, некл. 5. Дмитерко Роман, І. дд. 6. Жук Ірина, І. дд. 7. Патрило Ольга, І. дд. 8. Посацкий Стефан, І. дд. 9. Мамчак Ірина, І. дд. 10. Свистун Діонїз, І. дд. 11. Стрембецка Марія, вист. 12. Цегельський Лавро, І. дд. 13. Чернецький Ярослав, І. д.
- II. Кляса:** 1. Дашкевич Марія, І. дд. 2. Івасюк Василь, вист. 3. Ко-зак Роман, І. дд. 4. Патрило Володимир, І. дд.
- III. Кляса:** 1. Галушинська Олена, виступила. 2. Мельничук Яро-слав, І. дд. 3. Остапчук Мирослава, І. д. 4. Тучапський Кон-стантин, вист. 5. Цегельська Ольга, І. дд.

IV. Кляса: 1. Алиськевич Стефан Богдан, І. д. 2. Герстель Йосиф, р. к., І. д. 3. Дольницький Богдан, вист. 4. Думич Василь, правосл., вист. 5. Козак Клим, І д. 6. Коренець Александер, І. дд. 7. Мамчак Марія, І. дд. 8. Павлишин Евген, вист. 9. Петрина Дмитро, вист. 10. Раковський Мьрослав, І. дд. 11. Словевська Стефанія, вист. 12. Тарнавський Михайло, вист. 13. Чернецький Володимир І. дост.

В школі вправ було всіх учеників разом: 35.

Б. Приготовна кляса.

Річні іспити складали перед окремою секцією ц. к. іспитової Комісії: 1. Гоніг Тавбе, мойс. І. 2. Германська Ідвіга, І. 3. Грещук Настя, І. 4. Іванчук Ярослава, І. 5. Коберницька Петровеля, І. 6. Коберницький Гринько, І. 7. Мамчак Леонтина, І. 8. Наконечна Катерина. 9. Остапчук Дмитро, І. 10. Петрів Анастасія. 11. Тарнавський Іван, попр.

Річні посвідчення дістали, евентуально виступили: 12. Белехан Ксеня, І. 13. Васильківський Іван, вист. 14. Дольний Стефан, вист. 15. Мельничук Анна, І. з відзн. 16. Наконечна Ольга. 17. Павлишин Мелянія, вист. 18. Пилипчук Павло, вист. 19. Черній Никола, вист.

В. Семинар:

Річні іспити перед ц. к. Галипською Комісією здавали:

I. Курс: 1. Боднар Берта, мойс. І. 2. Бурчипкий Денис, І. 3. Горчинська Іванна Марія, І. 4. Гросс Іванна Валерія, І. 5. Друкс Эстера, мойс. І. 6. Друкс Шайндля, мойс. І. 7. Кіцера Александер, І. 8. Костепкий Станислав, рим.-к. І. 9. Мамчак Іванна, І. з відзначенем. 10. Мороз Ольга, І. з відзначенем. 11. Николайчук Анна, І. 12. Павлюк Татяна, І. 13. Павлусевич Климентина, І. 14. Павлусевич Ольга, І. 15. Папчышин Емілія, І. 16. Патрило Олена, І. з відзн. 17. Шужак Александра, І. 18. Соколовський Франц, І. 19. Терпливець Ольга, І. 20. Худик Марія, І. 21. Юрман Регіна, попр.

Перед ц. к. Буковинською Комісією здали або здають: 22. Кейван Теофіля, правосл. 23. Лупашко Агліяя, правосл. 24. Лучанська Марія, правосл. 25. Мельничук Іван, правосл. здав. І. 26. Спннул Евгенія, правосл. 27. Шкраба Клявдія, правосл.

Річні посвідчення отримали згл. виступили: 28. Бажанська Наталя, попр. 29. Бедрийовска Елена, вист. 30. Берестяньський Василь, вист. 31. Вельничук Никола, вист., до У. С. С. 32. Вітвіцка Анна, вист. 33. Козьменко Юра, жовнір, вист. 34. Матейко Олеся, вист. 35. Мартинюк Теофіль, вист. 36. Мацала Михайло, вст. до У. С. С. 37. Мегеднюк Йосиф, вист. 38. Мелех Стефан, вст. до У. С. С. 39. Ольшанська Ірина, І. з відзн. 40. Павлюк Зофія, І. 41. Патрило Ярослава, вист. 42. Підлужна Анна, вист.

II. Курс: Перед п. к. іспитовою Галицькою Комісією здавали учен. матеріал з II. і I. курсу бо минулого року не мали они дозволу здавати I. курс. При жовнірах зазначено окремо, що здали II. курс.

1. Алиськевич Ірена Романна, здала I. і II. курс. 2. Борис Анна, I. і II. 3. Босацька Марія, I. і II. 4. Брик Никола, У. С. С. здав II. 5. Бурчипька Климентина, I. і II. попр. 6. Варчак Ілько, У. С. С. здав II. 7. Вільгопка Марія здала I. і II. 8. Голоднюк Стефан, У. С. С. здав II. 9. Гривник Василь здав I. і II. 10. Данкевич Ілярій, У. С. С. здав II. 11. Дмитрусь Юлія, I. і II. 12. Загалевиц Іеновефа, р. к. здала I. і II. 13. Іванчук Наталка, здала I. і II. 14. Кондзелевський Антін, р. к. здав II. 15. Кок Гізеля, мойс. I. і II. 16. Кульчипька Гуг Ємілія Софія, I. і II. 17. Левицька Ірина, здала I. і II. з відзначенем. 18. Лісковацька Стефанія Володимира, I. і II. 19. Музика Михайлина, I. і II. 20. Музика Стефанія, I. і II. 21. Полотнюк Олена, I. II. 22. Процик Зофія, I. і II. 23. Рачок Іван, I. і II. 24. Свистун Стефанія, I. і II. 25. Сидоряк Ольга, I. і II. 26. Слободан Іванна, I. і II. 27. Смаль Володимир, жовнір здав II. 28. Табак Олена, мойс. I. і II. 29. Татарчук Іван, У. С. С. здав II. 30. Терлецький Михайло, У. С. С. здав II. 31. Туркевич Ємілія, I. і II. 32. Утриско Анна, I. і II. 33. Утриско Ольга, I. і II. 34. Хахула Анна, I. і II. 35. Чайка Катерина, I. і II. 36. Чемарник Євген, I. і II. 37. Войціцький Жигмонт р. к., здав II.

Перед п. к. Буковинською Комісією здають іспити: 38. Задурович Минодора. 39. Лікперда Агрипіна, правосл. 40. Снятинчук Ілфімія, правосл. 41. Томоруг Олександр, правосл.

Річні посвідчення з II. курсу отримали (з добрим успіхом: I.) або вступили (вист.): 42. Вакулянська Зофія, р. к. I. 43. Витошинський Ярослав, У. С. С. вист. 44. Годованець Дмитро, вступив до У. С. С. 45. Кешнер Анна, мойс. вист. 46. Ликворнік Амалія, вист. 47. Матвій Михайло, У. С. С. вист. 48. Мельничук Іван, жовнір вист. 49. Пужак Марія, вист. 50. Пірус Іван, жовнір вист. 51. Савчук Марія, вист. 52. Сандурська Олена, вист. 53. Собецка Марія, I. 54. Сидоряк Зофія, I. 55. Фодчук Олексій, жовнір вист. 56. Циганюк Константин, правосл. здав перед п. к. Буков. Комісією I. курсу відтак вступив. 57. Чорна Текля, вист. 58. Якубович Віктор, вист. 59. Яницька Ольга, вист.

III. Курс: Річні іспити перед секцією п. к. іспитової Галицької Комісії зглядно в році перед п. к. Галицькою Комісією здали:

1. Вітошинський Володимир, У. С. С. I. 2. Горовіц Берта, I. 3. Давидович Федь, I. 4. Кархут Ольга, I. 5. Каштанюк Ольга, I. 6. Кожухівська Іванна, I. 7. Левицька Клявдія, I. 8. Малішевська Стефанія, I. 9. Мандзій Андрій, У. С. С., I. 10. Мацькевич Семен, У. С. С., I. 11. Москалюк Роман, I. 12. Наконечна Ольга, I. 13. Плятич Володимира, I. 14. Строкон Тадей, У. С. С., I. 15. Турчан Теодор, I. 16. Тинкевич Осип, I. 17. Фліссак Антін, I. 18. Фрідман Рифка, мойс. 19. Хахула Марія, I. з відзн.

Перед ц. к. Буковинською іспитовою Комісією здали, згідно тепер здають: 20. Альбота Клявдія, правосл. 21. Брандль Марія, правосл. 22. Гандк Василь, правосл. здав. в році III. курс. 23. Годованська Стефанія, правосл. 24. Данилюк Никола. 25. Кейван Стефанія, правосл. 26. Костинюк Іван, жовнір, здав III. курс. 27. Майданський Микола, правосл. здав III. 28. Полєк Дмитро, жовнір, здав III. 29. Райлян Кость, здав III. 30. Стрільчук Ангеліна Наталка. 31. Табакар Павліна, правосл. 32. Теремена Дмитро, жовнір, здав III. курс.

Річні посвідчення отримали (I. = добрий вислід): 33. Дмитрусь Юлія, I. 34. Загалевиц Геновефа, I. 35. Кинасевич Наталія Марія, I. 36. Туркевич Емілія I. 37. Цісик Стефанія, I. 38. Чайка Катерина, I. Некласифіковані: 39. Свистун Александра. 40. Чемарник Евген. Виступила: 41. Стебновска Анна.

Через 4 тижнів ходили на науку курсів слідуєчі У. С. С. або жовніри: 42. Бряк Никола, здав II. курс. 43. Варчак Ілько, У. С. С. 44. Данкевич Ілярій, У. С. С. 45. Павлюк Дмитро, виступив. 76. Рогатиневич Сидір, У. С. С. 47. Савків Василь. 48. Терлецький Михайло, У. С. С. 49. Татарчук Іван, У. С. С., здав II. курс.

Г. Вислід іспиту зрілости перед ц. к. іспит. Галицькою Комісією згл. секцією тоїж Комісії.

Скорочєня: у. = здали в українською викладною мовою; п. = з польською; попр. = призначєно до поправчого іспиту за 6 веділь; доповн. = доповниє лицеальшу або гімназійшу жатуру.

1. Андрійович Магдалина здала іспит зрілости з у. і п. викл. мовою. 2. Бабюк Андрій, У. С. С., у. і п. 3. Багнюк Антін, у. і п. 4. Баган Розалія, у. і п. 5. Бажанська Михайлина, у. 6. Бассараб Йосифа, р. к., у. і п., попр. 7. Бобинський Григорій, у. і п., попр. 8. Бойко Іван, здав. 9. Бегей Микола, у. 10. Бучко Евфрозина, у. і п. *з відзначєнєм.* 11. Вакулинська Марія, р. к., у. і п. *з відзначєнєм.* 12. Василевич Михайло, здав. 13. Галушка Іван здав. 14. Гандюк Стефан, у. і п. 15. Гнатюк Василь, у. і п. 16. Горбовійвна Іванна Марія, у. і п. 17. Дзік Йосиф, жовн., здав. 18. Задуrowич Евгенія, у. 19. Зацерковна Ольга, у. і п. 20. Кізюк Олена, р. к., у. і п. 21. Кіричинський Михайло, у. і п. 22. Кіпера Стефанія, у. і п. *з відзначєнєм.* 23. Князь Ольга, у. і п. 24. Кобильська Олена, у. і п. *з відзначєнєм.* 25. Ковтун Теодор у. попр. 26. Козак Ілія, у. і п. 27. Копаніцький Володимир, у. і п. 28. Коропась Стефанія, у. і п. 29. Лісковацка Евгенія Емілія, у. і п. 30. Лісковацькі Станислава, у. і п. 31. Костинюк Стефанія, у. і п. 32. Маковецький Петро, жовнір, здав. 33. Марітчак Ірина, у. і п. 34. Мартинків Стефанія, у. і п. 35. Матвій Розалія, у. і п. 36. Мацевич Михайлина Ядвига, р. к., у. і п. 37. Мельничук Марія, у. і п. 38. Нарожняк Осипа, у. і п., попр. 39. Олєхновський Станислав у. і п. 40. Опишкевич Пораскевія, здала. 41. Ощипко Василина, у. і п., попр. 42. Ощипко Никола. 43. Пікула Олександра. 44. Петраш Михайло, у. і п. 45. Погорецький

Гриць, у. 46. Погорілле Мойсей, мойс., у. і п. 47. Романюк Ольга. 48. Рубін Хая, мойс., здала. 49. Свистун Олена, у. і п. 50. Скибінський Володимир, у. і п. 51. Стрипадюк Іван, здав. 52. Томович Олена Іванна, має доповн. 53. Ткачук Кирил, у. і п. 54. Туркевич Іванна, здала. 55. Федоровський Василь, у. і п., доповн. 56. Харківська Емілія, у. і п. 57. Цісик Вікторія, р. к., у. і п. 58. Червінська Катерина, у. і п. 59. Черняк Василь, жовнір, здав. 60. Черномаз Стефан, у. 61. Шевадзупка Стефанія, у. і п. 62. Щудлюк Василь, здав. 63. Явна Анна, у. і п. 64. Юрман Розалія, у. і п.

Перед п. к. Буковинською іспитовою Комісією здали або мають ще здавати: 65. Беука Валеріян, правосл. 66. Беука Геронім, правосл. 67. Бобик Антін. 68. Влайко Василь, здав. 69. Войковський Максим, здав. 70. Гормус Осип, здав. 71. Гандюк Василь. 72. Гаврильчук Михайло, доповн. 73. Гулей Олена. 74. Копачук Дмитро. 75. Кракалія Володимир, правосл., здав. 76. Майданський Микола, правосл. 77. Моровик Омелян. 78. Мельник Теодор. 79. Паладій Василь. 80. Полек Дмитро, здав. 81. Райлян Кость, здав. 82. Стратийчук Гаврило. 83. Терезена Дмитро, жовнір. 84. Томашівський Дмитро, правосл., жовнір. 85. Цуркан Денис, правосл, здав. 86. Шкраба Олексій, правосл. 87. Чімбру Віктор, жовнір, правосл. здав.

Перед п. к. Галицькою іспит. Комісією задля браку відпустки з війська або документів, або інших причин не могли слідуєчі ученики(ці) семинаря покищо здавати іспиту зрілості: 88. Василевич Михайло, вже здав матуру. 89. Голоднюк Стефан. 90. Божемський Болеслав. 91. Гіжовська Генрика. 92. Зазуляк Філіп. 93. Жолобайло Яков. 94. Кравців Іван. 95. Кріґ Іте (брак віку). 96. Мандзій Андрій. 97. Матуляк Петро (допущений до іспиту зр.). 98. Мацькевич Семен. 99. Микатюк Василь (доповн.) 100. Потопкий Осип. 101. Семчишин Василь, доповн. 102. Солодкий Василь. 103. Стовнюк Василь (доповн.). 104. Строкон Тадей. 105. Стеткевич Осип. 106. Феданко Александер. 107. Фліссак Антін. 108. Турчин Теодор. 109. Шарковський Стефан. 110. Черемшинський Петро. 111. Максимів Стефанія (виступила в році).

Всіх учениць(ків) було 315; з того в семинари 280; в школі вправ 35. Всі учен. з виїзком окремо зазначених були гр. к. обряду.

12. Закінченє.

Триста кільканадцять учениць і учеників користало з сеї своєї на чужині веденої школи, яких вона пляново зібрала як „alma mater“ і тим вратувала для рідного краю і народа!

В семинари, без школи вправ, було 280 учен. Такого числа молодіжи не виказував ні один укр. семинар в краю в часі мира. Порівняти би нам з I. роком істнованя курсів, коли у Відні була найбільше численна укр. еміґрація, то переконаємо ся, що сего року було чотирикратъ більше молодіжи (280 супроти 70)! Порівнявши з минулим

шкільним роком виявлять ся, що сего року було більше чим два рази молодіжи (280 супроти 124). І результат науки красший сего року, бо в цілім семінарі разом з матуристами(ками) перепало при дуже строгих іспитах всего 3 учениці і то такі, котрі з ріжних причин як загального ослаблення, не могли ходити правильно до школи.

Більше як сотка молодіжи приступила до іспиту зрілости! Се само про себе говорить...

Курс був для молодіжи вчителем, батьком, матерію, найлучшим приятелем, котрий помагав матеріяльно і морально, доглядав станцій, вислав в інтересі бідної, горем прибитої і тому непорядної молодіжи безліч писем до властей, комітетів і патріотів та потішав і давав молодіжи розраду.

Треба знати, що школу вело ся при найтяжших обставинах. Подумати собі: Пять кімнат для 9 клас, пополуднева наука, якої не вільно протягнути поза 6. годину, в суботу всего 1 год. науки попри одній годині екзорти; брак канцелярії і кімнати для збору: часто урядовало ся в часі науки бо не було де а акти треба було щоденно носити до помешканя і звідти другого дня знова до школи приносити!

До того треба було великих старань, щоби отримати окрему ц. к. іспитову Комісію, яку усі гімназійні курси у Відні відразу і з уряду мають, бо они не вязані спеціальними установами для семінарів, які як відомо, суть утраквістичні.

Велику працю поклав збір в справі піднесеня стану гігієни у молодіжи, поширення єї світогляду, доповнення образования і ознакомлення єї з вислідами культури.

Лише ворог, чоловік зависний, котрий має на устах: „слова слона, а на вні діла заяця“, може запізнавати працю над сею молодіжию.

Свідки однак сеї праці се є сама молодіж, в якої душі виціпляла школа нові ідеї і стремління, оцінить належно працю і той примір, який єї ся школа подавала.

Вкінці зазначаємо, що супроти военных подій курси будуть по шкільних феріях дальше істнувати. Відрадною є подія, що в часі ферій отворено остаточно окремий безплатний укр. „Mädchenheim“, в котрім є настоятелькою учителька зі збору, п-а Яворська, де усі условини суть дуже корисні, харч лучший і вистарчаючий; очевидно для тих учениць-виселенців, котрі мають право побирати державні підмоги.

На останок най буде вільно поділити ся з нашими прихильниками школи вісткою, що на памятку нашого семінаря на виселеню приготовляе Управа вибате памятної медалі та робить приготования до видаваня „Бібліотеки для молодіжи“.

З тим і кінчимо з Богом сей третій шкільний рік в історії нашого виселеня!

Відень, 12. серпня 1917.

В справі всяких інформацій належить відносити ся до управителя під адресою: P. Dr. Zastyrer Josef, Wien, XVIII., Türken-schantzstraße Nr. 4, Tür 8.

**Звідомлення віденських укр. шкіл, які ві
у Відні:**

Звідомлене Управи курсів учительського семінаря з укр. викладною мовою у Відні за шкільний рік 1915/16 з хронікою за 1914/15 шк. рік. — Зміст: 1. о. Др. Застирець Йосиф: Евгенія Ольга гербу Сас Жураківська, укр.-німецька письменниця. 2. Чепига Іван: Укр. літературна продукція на еміграції у Відні 1914—1916. 3. Урядова часть Управи.

Звіт Управи гімназійних наукових курсів з укр. викладовою мовою у Відні. — Зміст: 1. др. В. Щурат: Боденштедтова „Поетична Україна“. 2. Урядова часть Управи. Відень 1915.

Звіт Управи гімназійних наукових курсів з укр. викладовою мовою за шкільний рік 1915/16. Зміст: 1. О. др. Застирець Йос.: Під стягом гетьмана Дорошенка. Епізод з Кримської війни. 2. Урядова часть Управи.

Звідомлене (друге) Управи курсів учительського семінаря з укр. викладною мовою у Відні за шкільний рік 1916/17. — Зміст: 1. о. др. Застирець Йосиф: Провідні гадки в справі колючої реформи наших народніх і середніх шкіл та учительських семінарів. 2. о. др. Застирець Йосиф: Зі споминів про бл. п. дра. Івана Франка, † 29. мая 1916. 3. Чепига Іван: Українська літературна продукція на еміграції у Відні (продовжене до мая 1917). 4. Урядова часть Управи.

Видання „Укр. Культ. Ради“, Wien, VIII., Strozlgasse Nr. 32:

A.

1. Ілюстрована збірка: „З Великих Днів“ — В борбі за волю, вичерпане...	К — 40
2. Філ. Колесса, В. Щурат: „Жовнірські пісні“ Осина Федьковича з нотами, вичерпане	„ — 40
3. Філ. Колесса: „Восніні Квартети“	„ 2.00
4. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвеник для жовнірів Українців-католиків“, друге видане, вичерпане	„ 1.40
5. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвеник для жовнірів Українців-католиків, третє менше видане, вичерпане	„ — 60
6. Свящ. Ол. Коренець: „Читання і розважання з нагоди війни“, вичерпане	„ — 40
7. „Слово о подку Ігоря“ в сучасних віршованих перекладах, Впорядкував В. Ленкий	„ 1.00
8. Богдан Лепкий: „Там що полягли“ — Збірка поезій, вичерпане	„ — 80
9. P. Alex. Korenec: S. Sedes apostolica et disciplinae Graeco-Catholicorum. Agitur de Calendario	„ 1.00
10. Свящ. Ол. Коренець: „Рим а наші церковні постанови, окрема календар“	„ 1.00
11. Б. Лепкий: „Ще не вмерла Україна“, Сьпіванник з великих днів. Вибір україн. пісень з нотами	„ 2.00
В подляній оправі з золотими вписками	„ 3.00
12. Іван Чепига: „Українська літературна продукція на еміграції у Відні“	„ — 50
13. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвеник для жовнірів Українців-католиків“, четверте видане	„ — 50
14. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвеник для жовнірів Українців-католиків“, п'яте видане	„ — 40
15. Др. Андрій Чайківський: „Восніні оповідани“	„ — .—

Б. В друку

1. Степан Рудницький: „Україна, наш рідний край“.
2. Богдан Лепкий: Прийди до нас... промова на концерті уладженім заходом Укр. культ. Ради у Відні 7. липня 1917.
3. Богдан Лепкий: Як вертав Він з неволі до дому... Вірш в честь митр. А. Шептицького.

В. Приготовляють ся до друку:

1. А. Цегельський: „Борба України з Москвою“.
2. Іван Раковський: „Український народ в сімі Славян“.